

Barweet nyēē kisirchi :Bāwulō Roomeek

Taayta

Siriintēēt, yēē /kikēēsirē āk wōlēē /kikēēsirēē:
Kisirē :lēbkēēyiintēēt Bāwulō kitaabuuni bo
Rooma ām kēnyit nyēē /kiisōōtyinē kule ki 57
KK yēē kimiitē Kōōriintō nto ku kiriinkēētaab
Keenkereeya chēē kitoobēnē keey tukwaay ām
sakaramteetaab araarayta. Kimiitē :Bāwulō
yooto kōōtēryēēkootē baannyii nyoo kibo sōmōk
kutākyinē keey Yēērusālēm kuyibē beesaanik
choo kikiikōōruruuch ām wōlēē mii :biikaab
Kiriistō chēbo Kiriki. Kimiitē mbo yooto subak
kuyēytoochinē keey baannyii nyoo kibo ang'wan
kuwo Sibaannya kumur Rooma. Iboorchinē
keey :Bāwulō ām barwaani biikaab Kiriistō chēbo
Rooma chēē ki Yuutayeek āk Kirikiik. Kiiwuruur
yooto :ātēbuutēkaab bichoo kāāliing'ēn wōlēē
mākuchōbto kāāsōōtēywēēkyii āk ng'alaaleet.
Tākyinē keey :ng'aleek alake chēbo barwaani
biikaab Kiriistō chēē Kirikiik nto alak kutākyinē
keey choo ki Yuutayeek.

Kiyēē mii āriit āk nyēē āmu: Rōōbu :barwaani
ām bārōōnōōk tukul chēbo :Bāwulō ām kēelto
nyēē kāsaktōōs, kurubta keey āk wōlēē wuu
:kāāyēnēētaab Kiriistō. Ki lōkōōy :chu chēē
kiiyēēlootiin ām wōōrkooyoontiit nyēē mii
Kiirootyeet nyoo bo Kēny nyoo kichokōōboorunēē
keey Yēēsu, Kāārārōōkiintēēt nyoo /kikēēkānyoonu
nyoo Ng'aabaneet. Kikikiilchi :Yuutayeek chēē

kikiikōōyēnchi Kiriistō ām Rooma, ātēbuutēkwaa bo kēny kuu wōlēē kiwuunto :lukōōsyēk alake. Kirub miisin ntāsimuutēkwaa bo saayeet kuu wōloo kiyēytooy kumānēyēnchi Kiriistō. Ikiimē :Bāwulō kule māchāksē kuminyē :chiitaab Kiriistō nyēē koonyitē Yēyiin ānkwoosyi keey kōōntōōchi :Tāmirmiryēētaab Yēyiin. Māyēētyēēchinē chii :kiruutēk koong'ereech Yēyiin nteenee sāru biich :soboonto nyoo intōōchinē :Tāmirmiryēētaab Yēyiin sukung'eeet keerub tukuuk choo nāmē keey āk mākuutēkaab Yēyiin. I-ārōōru :Bāwulō ām kurkeetaab 7 kaatyaaktaayeet nyēbo biikaab Kiriistō choo Yuutayeek ām wōlēē mi :kiruutēkaab kiirootyeetaab kēny. Kisir ām kurkeetaab 8 kāābēliisyēet nyēē nyōōru :chiitaab Kiriistō yoo kāminy kubo Tāmirmiryēēt. Yoo tēēbē :Bāwulō tēēbuutēk ām āsiiswēk alak, kumāchē kuchut :nkinee chiito nyoo sumānē siruutēchu ameetaab lōkōōy. Yēyē keey :Bāwulō wuu nyēē chiito ake nyēē tēēbsē. Nto ām āsiiswēk alak kutēēbē :inee ānkuwālu nkityō.

Kyoorōōrchi keey :Bāwulō biikaab Rooma ānkumākyi bērrur

¹ Anii ku Bāwulō nyoo āyēchinē *Kāārārookiintēēt Yēesu yiisyēēt. Kitoola :Yēyiin ankootabaanaa āyēku lēbkēyīintēēt saa-amte lōkōōywēk chēē kāroomēch.

² Kisimkukuurtoowēēch :Yēyiin ām siruutēkyii lōkōōywēchoo kubununēē *wōōrkooyikyii.

3-4 Rubtooy keey :lōkōōywēchu āk lakwanyii Yēesu Kiriistō Mokoryoontēenyoo nyoo /kikēēsich kuu chii kuchōōnēē kōōtaab bāytooyiintēēt *Tāwuti. Nteenee /kikiiboor ām kāāmuukēywēēkaab Tāmirmiryēētaab Yēyiin kule Lakwataab Yēyiin :inee yoo /kiikiing'ēētēē meet.

5 Chāmēēch :Yēyiin kubununēē Kiriistō. Kiikukōōnēēch keeyey yiisyēētaab *lēbkēēyik kyoomchinootē biiko choo mā Yuutayeek wōlēē wuu :inee āk kule kōōyēnchinē :icheek Yēyiin ānkōōywēyē.

6 Kunyoo akweek :alake ām bichooto chēē /ki-ikeekweyaak obooyiitu Yēesu Kiriistō.

7 Āsubooyook akweek tukul ām Rooma choo chāmook :Yēyiin ankiikootabaanaak oyeeku biikyii chēē tiliilēch. Kōōbēruurook :Baaba āk Mokoryoontēēt Yēesu Kiriistō ānkukōōnook kaalyeet.

Kibērē :Bāwulō nto ruutoochi Rooma

8 Ābirchinē kurook Yēyiintēēnyuu kōōnkōy kubununēē Yēesu Kiriistō kubo akweek tukul kuuyu /kyoomunēē kōōrōōsyēk chēē chaang' kule oōkosēē keey Yēyiin miisin.

9 Inkētē :Yēyiin kule ātāsē taay bēsyēēt ake tukul āsoowook ākookoy. Āyēchinē inee yiisyēēt ām mooyēēt akeenke ā-āmtooy lōkōōywēk kurubta keey āk lakwanyii.

10 Āsooyē kule mākuyootwoo :Yēyiin kēēlto ām lēēkitō āchōō wōloo oōmiitē.

1:3-4 Mat. 1:1   **1:5** Yēyuut. 9:15; Room. 11:13; 15:15-19; Kala. 2:7, 9; Ēfēēs. 3:2; 1Tēm. 2:7   **1:8** Room. 16:19; 1Tēēs. 1:8   **1:10** Yēyuut. 19:21; Room. 15:23, 32

11 Ābērē nto akasaak sāāng'oobwook rōōbēywoo nyēbo Tāmirmiryēēt kōōkimkiimook.

12 Nto subak, +mākiititiirē keey :tukul ām wōlēē kiiyēnchintooy Yēyiin.

13 Mbo ng'etaabiya, māchāktōōs ōnkēt kule kwāāchōboonu keey nyi kooy kule āruutoochook nteenee kookukerektaanwaa :ng'ala. Āmāchē kule nto chāātitiirook kuu yoo kyāātitiiroonu biikaab Kiriistō ām bōrōryōōsyēk alak.

14 Mākwoo ā-āmchi biiko tukul lōkōōywēchu kāroomēch nyēē mātiny kule Kirikiik nto mā Kirikiik, sumānootiin nto māsumānootiin.

15 Kiyooto :nyēē yēyoo amach miisin kule ā-āmwook nkakweek choo ōmiitē Rooma lōkōōywēchu.

16 Māāmuyoot a-amte lōkōōywēk chēē kāroomēch kuuyu mii āriit :kāāmuukēywēēkaab Yēyiin chēē yēyē kooraraachakay :chii ake tukul nyoo kēyēnchi. Māchāktōōs /kyoomchi Yuutayeeek kurook nto yityo, kookeer :choo mā Yuutayeeek.

17 Iboorunēē :Yēyiin lōkōōywēchoo kule churtooy :chiito yoo keekaasee keey inee baateey. Kuu yoo /kikeesir kule, “Nyōōru soboonto :chiito nyoo churtooy kubo kaakaaseenyii.”†

Mākōōng'woonchi :Yēyiin biiko choo -mēēywēyē inee

18 Kōōkutākyi :Yēyiin ng'wooninto biiko choo -mēēywēyē inee āk kibrōkōsiis choo kiikutubēē rōkōsng'waa ng'ālyoontēētaab manta.

1:13 Room. 15:22 1:16 Yēyuut. 13:46; 1Kōōr. 1:18, 24; 2Tēm. 1:8

† 1:17 Aabakuuk 2:4 1:17 Room. 3:21-30; 4:1-25; 10:4-13; Kala. 3:9-12; Filib. 3:9; Ibu. 10:38 1:18 Room. 2:5, 8; Ēfēes. 5:6

19 Inkēt :biiko wōlēē wuu :Yēyiin, kuuyu kisimkōo boorchi keey :inee icheek ām kēēli:

20 Kiiboorunēē kāāmuukēywēēkyii bo kibchuu-lyo tukuuk choo kiikuyey ānkōo boorunēē tukuuchooto wōlēē wuu :inee, ānkoo -/mākēēkāsēē inee koonyay āk nkicheek kāāmuukēywēēkyii. Kunyoo, māmii :wōlēē tuuktooy keey :chii.

21 Ānkoo kiinkēt :icheek Yēyiin, mānēētōrōōr nto kubirchi mbo kōōnkōy, nteenee kiyēk buch :ng'oomnātēēng'waa ānkutubākiis :kāāsōōtēywēēkwaa kukabar :bēērbēeryēēng'waa.

22 Yoo kibērē ng'oomēch, kubērbērēch.

23 Kikutunkyinē :bichoo āynātōōs chēē /kikeekus /kiwuuytēē biiko nto tāriitēk, tyoong'iik choo bēēsytēē āk choo ichuutēē keey ng'wēny kusiir yoo kātākutunkyinē Yēyiin nyoo bo lēbkēēyyēēt ākookoy.

24 Kiyooto :nyēē kiyey Yēyiin kwoosyi bichoo kutwaar :muchastaab bōōrwoonikwaa sukuyēyē sikornateet ankunyeeree bōōrwoonikwaa.

25 Kōōkuchunnyēē :bichoo manta nyēbo Yēyiin ānkuwēēkyi keey ng'wiiynaneet kukutunkyinē tukuuk chēē kiyēyē :Yēyiin yoo kātākutunkyinē Yēyiin nkit nyoo itōrōōroot ākookoy.

26 Kookwaasta :Yēyiin bichoo kubo ng'aleechu tukul kurub muchas nyēē samis nyēē kookubakaakta mbo :kooruuk saanikwaa ankoomut keey nkit.

27 Kookutay :nkicheek murēnik kooruukwaa ānkwoobukyi keey murēnik alak kusikoraat keey

1:20 Āyub 12:7-10; Tyēēn. 19:1-4; Yēyuut. 17:27-28; 1Kōōr. 1:21

1:21 Ēfēēs. 4:17-19 1:22 1Kōōr. 1:19-20 1:23 Kīruu. 4:16-18;

Tyēēn. 106:20; Cherem. 2:11

kut neennyi /kōōkiitiilchi kule +/ mākiing'woonchi kurubta keey āk rōkōsooto.

²⁸ Kuu yoo manaacham :biiko kōōnkēt Yēyiin, kōōtuukyi :inee icheek batay kutas taay āk rōkōsng'waa kuyēyootē ng'al chēē māyēmāksē / kēēyēyē.

²⁹ Kiikoolaambuuch bichu :choolwookātēēt, muchas āk rōkōs, tuuyintaab moo, rumiisyēēt, wōōrōōryēēt, ng'wiynaneet, kāwōōtyoontiit, seemseemnyeet.

³⁰ Ng'āloolootēē alak nyēē miyaat, tāyē Yēyiin, āwēēsēch, āng'oonyēch ānkung'āsē keey. Sākāyootē kēēlwookik chēē kayeyee rōkōs, kōchōnkyinē sikiik-waa,

³¹ bērbērēch, -/mākiikoosēē keey, mächāmē chii, āmāriirēē chii.

³² Ānkoo kōōnkētē :icheek kule kiikōōtiilchi :Yēyiin meet chii nyoo yēyē ng'al chēē wuu choo, tākutāsē taay kuyēyē ng'aleechu ānkōōkoostooy mbo alak choo yēyē kuu nyooto.

2

Ing'woonchinē :Yēyiin mbo nkicheek Yuutayeek

¹ Yoo itiilchinē :chii alak ng'al, kumiitē kōōruustooy keey nkit nyēē māmii :wōlēē tuuktooy keey kuuyu yēyē :nkinee rōkōs.

² Kiinkētē kule yoo itiilchinē :Yēyiin chii ng'al kubo rōkōs, kōōyyoong'unēē manta.

³ Ibērē tōōs +meechililee kiyēē itiilchinē :Yēyiin biiko alak yoo 'kēētiilchi chiito ake ng'al ānkiiyēyē :inyiing' ng'aleechaata?

4 -Mēeru rwoonik ibērbēērē keey kule lēēl :moo Yēyiin ānkumuytoochinē ng'al. Māchāktōōs inkēt kule māchāksē :ātēboo bo Yēyiin kukōōniing' bārooyinto nyēē keereeny keey iweeksee choolwookātēēng'uung'.

5 Yoo iwuuyiitē mēting'uung' itāyē iweeksee choolwookātēēng'uung', imiitē ituulchinē keey ng'al nyēē ākoy kōōng'woonchiing' :Yēyiin bēsyoonoo ing'woonchinē biiko.

6 Mākōōtiilchi :Yēyiin chii ake tukul ng'al kurubta keey āk kiyēē kiikuyey.

7 Mākōōkoochi *soboontaab kibchuulyo biiko choo yēyē tukuuk chēē kāroomēch, choo chēēng'ē lēbkēēyyēetaab Yēyiin ākoo koonyit ānkumāchē kunyōōr soboonoto bo kibchuulyo.

8 Nto choo isōōtē keey nkit ānkurubē kēēlwookikaab rōkōs ānkutāyē ng'ālyoontēetaab manta, mākōōng'woonchi :Yēyiin.

9 Makunyalil :chii ake tukul nyoo yēyē rōkōs kutoowunēē Yuutayeek nto yityo kukēchi choo mā Yuutayeek.

10 Nteenee +/- mākiitōrōōr chii ake tukul nyoo yēyē tukuuk chēē kāroomēch, mākukoonyitākoy ānkunyōōr kaalyeet. Inoomēē kurook Yuutayeek nto yityo kookeer choo mā Yuutayeek.

11 Mākūwēyē :Yēyiin biiko kule anum :nyi ku anum :nyoo.

12 Yoo kāchoolwookēn :chii nyoo mānēēnkēt kiruutēkaab Yēyiin, +/- makiiruusta nyēē -/ mākiyyoong'unēē kiruutēchoo. Nto yoo

2:4 Yēyuut. 17:30; 2Bēt. 3:9, 15   2:6 Tyēēn. 62:12; Kāālēw. 24:12; Mat. 16:27; 2Kōōr. 5:10; Ēfēēs. 6:8   2:11 Yēyuut. 10:34; Ēfēēs. 6:9; Kolos. 3:25; Yāāk. 2:1; 1Bēt. 1:17

kāchoolwookēn :chii nyoo inkētē kiruutēk, +/
makiiruusta /kiyyoong'unēē kiruutēchooto.

¹³ Mēēbērē biiko choo kāsē kiyēē mwooyē :kiru-
utēk chēē /kiitiilchinē kule churtootiin ām taayee-
taab Yēyiin, nteenee chēē /kiitiilchinē kule chur-
tootiin ku choo rubē kiyēē mwooyē :kiruutēk.

¹⁴⁻¹⁵ -Mēēnkētē biiko choo mā Yuutayeeek kiru-
utēkaab Yēyiin. Ānkoo wuu nyooto, yoo yēyē tukuuk
chēē miitē kiruutēchoo, kōōbooru kule inkētēē
mētēwookwaa kiyēē mākyinē :Yēyiin kule kuyey.
Inkētē kule karaam :nyi ku miyaat :nyoo.

¹⁶ Yoo itiiilchinē :Yēyiin biiko ng'al bēsyoonoo
bo tabanta kubununēē Yēesu Kiriistō kuu wōloo
mwooytooy :lōkōōywēchu ā-āmtooy, mākōōboor
keyy :tukuuk chēē wunyoottiin.

¹⁷ Iyibē keyy :inyiing' Yuutāyiintō kule ikēnēē
keyy kiruutēk ānkiing'āsē keyy kule inkētē Yēyiin.

¹⁸ 'Inkētē kiyēē mākyiing' :Yēyiin kule iyēyē
ānkiikāsēē kiruutēk kiyēē bo man nyēē māchāktōōs
iyēyē.

¹⁹ 'Isōōtē kule itinyē man kule inyiing'
nyēē i-ārōōrchinē kēēlto biiko choo kōryootiin
ānkiikoochinē mbo subak lēbkeēyyēēt biiko choo
mii mēēnān.

²⁰ Inēētē :inyiing' mbo subak choo -mēēnkētē
kiy nto maanayiiisyeek 'isōōtē kule 'inkētē ng'aleek
tukul āk manta nyēbo kiruutēk.

²¹ Kunyoo ii, yoo 'inēētē :inyiing' alak -'mēēnēētē
keyy nkinyiing'? Nto yoo imwoochinē biiko
alak kule kutayee keyy chōōrsēēt, kwaaming' :nee

-mēēmētē chōōrsēēt?

²² Imwooyē kule māchāktōōs kutayee keey :chii martaayeet, kwaaming' :nee siimārtooy? -Mēēmāchē kule nto iriikiyi tukuuchoo /kēēkusē choo /kēēkutunkyinē, nteenee kubērē :mooyēēt nto ichoor kuuyu bo ta-aabuut nto ku syaabeet.

²³ Ing'āsē keey kule irubē kiruutēk, nteenee in-tosuurē Yēyiin yoo i-iryēē kiruutēchoo.

²⁴ Ōyēyē kuyityiin :yoo /kikeesir kule, “Kyōōsākyi Yēyiin kōōntosuurākoy ām wōlēē mii :biiko choo mā Yuutayeek.”†

²⁵ Yoo iyēku Yuutāyiin ānkiinkētē kiruutēk, kukaraam yoo irubē kiruutēchooto. Nto yoo i-iryēē kiruutēchoo, ikerkeeye choo -mēēnkētē kiruutēchooto.

²⁶ Nto yoo karub :choo mā Yuutayeek kiyēē irābchinē :kiruutēk, kukāsē oob :Yēyiin bichoo kule churtootiin?

²⁷ Chii nyoo mā Yuutāyiin ānkuyēyē kiyēē māchē :Yēyiin, mākōōtiilchiing' ng'al yoo 'kēē-irii kiruutēk.

²⁸ Māyēku :chii Yuutāyiin baateey kubuntēē ntāsimuut, nto kuuyu / kikeeyaatilee *kāmurootāniisyēētaab Yuutayeek, kusyēēmē kurub kiyēē mwooyē :kiruutēk choo sirootiin.

²⁹ Nteenee Yuutāyiin nyēbo man ku nyoo boonto Yēyiin ām soboonnyii. Nyōōru :chiito kāmurootāniisyēētaab man kubuntēē Tāmirmiryēētaab Yēyiin. Chēēng'ē :chii nyēē wuu nyoo kusilto :Yēyiin āmēēbērē kusilto :biiko.

2:21 Mat. 23:3-4; Yoowa. 7:19 † **2:24** Isa. 52:5; Ēsēk. 36:22

2:25 1Kōōr. 7:19; Kala. 5:3 **2:29** Cherem. 4:4; Room. 9:6; Filib. 3:2-3; Kolos. 2:11

3

1 Mii :karaamat nee yoo Yuutāyiin :chii ānkuyēetyēēchinē nee :kāāmurootāniisyēētaab Yuutayeek?

2 Man, miitē :karaamateet ām kēēlwookik chēē chaang'. Nyēbo taayta, /kiikiitōōrchi Yuutayeek ng'ālyoontēētaab Yēyiin.

3 Ānkoo kuwuu nyooto, kichuunnyēē :biiko wōlēē wōō. Ara, ibooru :yooto sōō kule wēēchwēēchē keey :Yēyiin?

4 Achicha! Māwuu nyoo. Iyyoong'unēē :Yēyiin manta ākookoy ānkoo kicham :biiko ng'wiiynan, kuu yoo mwooyē :siruutēk kule, “Ichurtaat nyēē yoo itiiilchinē chii ng'al itinyē manta.”†

5 Imuuchē :chii kumwooy kule, “Yēyē :miyootyēēnyoo kutook kule churtaat :Yēyiin miisin. Yēē ākoo wuu yooto ii, kōōng'woonchēēch nyēbo nee?” Wuu nyooto :wōlēē ng'ālooltooy :biiko.

6 Nto kimēēng'woonchinē biich :Yēyiin, nto ki-imuuchē kule nee kōōtiilchi biiko ng'aleek?

7 Imuuchē :chiito ake kumwooy kule, “Yoo ākoo itōrōōrē :ng'wiiynaneenyuu Yēyiin ānkōōboor kule tinyē manta ii, kubo nee /kēēmwooy kule āyēku anii kibng'ōōkisyoo?”

8 Imuuchē / kēēlē, “Keeyey rōkōs sukutook :kāroomnyēēt.” Mii mbo :biiko alake chēē kōōkōōyinkyoo kule āmwooyē ng'aleechaa. Nteenee nyoolchinē /kiiruusta bichoo.

Choolwookēnoot :chii ake tukul

9 Ara keemwaay nee? Kēēkāroomēch :acheek Yuutayeek kusiir biiko alak? Achicha! Kasim-keemwaay kule kiikuchoolwookēn :chii ake tukul, ānkā Yuutāyiin ee, nto nyēē mā Yuutāyiin.

10 Mwooyē :siruutēk kule, “Māmii :chii mbo akeenke nyēē churtaat.

11 Māmii :chii nyēē inkētē Yēyiin āmāmii mbo :akeenke nyēē chēēng'ē inee.

12 Kookutay :tukul Yēyiin ānkuyēk sōōr. Māmii :chii mbo akeenke nyēē yēyē ng'al chēē kāroomēch.”†

13 Mwooyē :siruutēk subak kule, “Kiyootākiis :kuutuweekwaa kuu mbēērōōs ānkōōbērbēēriisyē :ng'ēlyēēbikwaa.”† Tāsē taay :siruutēk kumwooyē kule, “Ng'woonēch :kuutuway kuu ng'woonoob eereen.”†

14 Mwooyē mbo subak :siruutēk kule, “Chubisiyē :kuutuweekwaa kōōruutooy biich.”†

15 “Kicham booryoot,

16 ānkunyēērootēē tukun

17 āmāng'ērēkyinē kaalyeet.”†

18 “-Mēēywēyē Yēyiin mbo kisich.”†

19 Kāākiinkēt kule kiy ake tukul nyoo siraat, ku-tiinyē chiito nyoo bāwu :kiruutēchu simāmii :wōlēē chililtooy :chii yoo itiiilchinē :Yēyiin biiko ng'aleek.

20 Kunyoo, -/ mākiitiilchinē chii kule churtaat kuuyu syēēmē wōlēē imuuktooy kurub kiruutēk. I-ārōōrwēēch baateey :kiruutēk kule kāākēēchoolwookēn.

† 3:12 Tyēēnwookik 14:1-3; 53:1-3 † 3:13 Tyēēn. 5:9 † 3:13 Tyēēn. 140:3 † 3:14 Tyēēn. 10:7 † 3:17 Isaaya 59:7-8 † 3:18 Tyēēn. 36:1 3:20 Āyub 4:17; Tyēēn. 130:3; Room. 4:15; Kala. 2:16; 3:22

*Yēyē nee :chiito sukuchurta ām taayeetaab
Yēyiin?*

²¹ /Kākiiboorwēēch raat kēēlto nyēē teer āk kiru-
utēkaab *Muusa, nyēē churtēē :chii. /Kisimky-
oorōōrunēē kēēli siruutēkaab Muusa āk chēbo
*wōōrkooyikaab Yēyiin.

²² Chāmtooy :Yēyiin kule churtaat :chii ake tukul
yoo ikoosēē keey Yēēsu Kiriistō nyēē māmii kule
ng'oo :ng'oo,

²³ kuuyu choolwookēnoot :chii ake tukul nyēē
-mēēmuuchē kuyityi churtaayeet nyēē mächē
:Yēyiin.

²⁴ Churtooy :biiko kubo chamateetaab :Yēyiin
kubununēē *Kāārārookiintēēt Yēēsu nyoo
kiwālāng'unēēnēēch soboonnyii kootyaakteech.

²⁵⁻²⁶ Kikōōn :Yēyiin Yēēsu / keeyeyee kōrōsēēk
sukung'eet kōōchoomnyo inee āk biiko yoo
kēēyēnchi :chii kule kiwasta :Yēēsu korotiikyii kubo
inee. Kumanaame :Yēēsu, mānēēng'woonchi :Yēyiin
kōōrēēt kubo ng'ōōkiswookik choo / kikiikeeyey
kuuyu kitinyē kiisayta. Nto raat, /kiitiilchinē
chiito kule churtaat yoo kēēyēnchi Yēēsu. Kunyoo,
tinyē :Yēyiin manta kuyey kuu nyooto kuuyu
kiikooyto :Yēēsu soboonnyii kubo biiko tukul.

²⁷⁻²⁸ Ara, kēēng'āsyinē keey nee naas? Māmii
:kiy mbo kisich kuuyu chāmtēēch :Yēyiin kule
kēēchurtootiin kubo kule kiyyēnchinē inee
ānkiikoosēē keey Yēēsu amēēbērē kuuyu kēērubē
kiruutēk.

3:22 Room. 1:17   **3:24** Ēfēēs. 2:8; Tiitō 3:4-7   **3:25-26** Määrkō
14:24; Ēfēēs. 1:7; Ibu. 9:12; 1Yoowa. 1:7   **3:27-28** 1Kōōr. 1:29-31;
Ēfēēs. 2:8-9; Kala. 2:16

29 Ara bo :Yēyiin Yuutayeek nkityō? Achicha, bo nkicheek choo mā Yuutayeek,

30 kuuyu akeenke :Yēyiin ānku inee :nyēē mākōōtiilchi Yuutayeek āk choo mā Yuutayeek kule churtootiin yoo keekaasee keey Yēesu.

31 Ara yoo kakeeyey kuu nyooto kukākēmētē siruutēkaab Muusa, kuuyu kiikoosēē keey Kiriistō? Achicha! Māwuu nyoo, nteenee kēemiitē kēeyēyē kuyityiin :siruutēchoo.

4

/Kēēkāsēē kaakaaseet wōlēē kiwuunto :soboontaab Abraam

1 Kichamta :Yēyiin kuuko Abraam kule churtaat ām keel nyēē wuu nee?

2 Nto /kikeechamta kule churtaat kubo ng'aleek chēē kiyey, nto kimii :kiyēē king'āsēē keey inee nkit, āmēēbērē ām taayeetaab Yēyiin.

3 Mwooyē :siruutēk kule, “Kiiyēnchi :Abraam kiyēē kimwooyē :Yēyiin. Yooto nanyuun kuchamta :Yēyiin kule churtaat.”†

4 Yoo kābirto :chii nkuruukyii kuyemaat /ki-ikoochi kiyēē kāākuchoosyi, nto yooto, mēēbērē kule /kākēērōōbchi.

5 Māyēchinē :chii Yēyiin yiisyō /sikiitiilchi kule churtaat nteenee mākyinē baateey kule /kiiyēnchi inee kuuyu kēēchoolwookēnootiin :tukul ānkēmāchē nyooyeetaab kaat.

6 Kiiboor mbo *:Tāwuti kule ibēruuroot :chito nyoo chāmtooy :Yēyiin kule churtaat kubo

---

3:30 Kala. 3:20   **3:31** Mat. 5:17   **4:2** Yāāk. 2:21   † **4:3** Toowu. 15:6   **4:3** Kala. 3:6; Yāāk. 2:23

kāāyēnchinooyēēt āmēēbērē kubo kiyēē kayey :chichooto.

⁷ Mwooyē kule,

“Ibēruurootiin :biiko choo /kōōkēēnyōōchi kaat ām miyootyēēt nyoo kōboonto

/ānkēēmētoochi ng'ōōkisto nyoo kikiikuyey.

⁸ Ibēruuroot :chii nyoo kōōkōōbuuktoochi :Yēyiin ng'ōōkiswookiyii.”†

⁹ Ara mākōōbēruur :Yēyiin Yuutayeeek nkityō choo imurootānootiin āmēēbēruur choo mā Yuutayeeek? Kātākēēmwooyē oob kule / kikeechamta Abraam kule churtaat kuuyu kiikoosēē keey Yēyiin?

¹⁰ /Kikēēchāmtooy āyu Abraam kule churtaat? Ara yoo kitākutoombo */kiimuraatan nto yoo /kikiikiimuraatan? Kubooyiit man ki yoo kitoombo / kiimuraatan.

¹¹ /Kikiimuraatan baateey kuyēk kiy nyēē / kākiikiimēē churtaayeet nyoo kikiikusimkunyōōr. Kunyoo, Abraam :nyēē kiyootu biiko tukul choo ikoosēē keey Yēyiin ānkoo choo / manaakiimuraatan sukung'eet / keechamta nkicheek kule churtootiin.

¹² Inee mbo subak :nyēē kwaaniitaab choo /kiimurootānē kātikoo baateey kutinyē :icheek kaakaaseet nyēē wuu nyoo kibo kuuko Abraam / kumanaakiimuraatan.

¹³ Kikuurtoochi :Yēyiin Abraam āk muchōkōrōōnikyii kule mākurōōbchi kōōrēēt. Mēēbērē kikuurtoochinē ng'aleechaa kuuyu

† **4:8** Tyēēnwookik 32:1-2   **4:11** Toowu. 17:9-14; Room. 2:28-29; Kala. 3:7, 29   **4:12** Mat. 3:9; Luuka 3:8; 19:9; Yoowa. 8:33, 39

kirubē kiruutēk nteenee kikuurtoochi kuuyu kiikoosēē keey inee ankuchurtaat.

14 Nto /kikiikoochinē chii kiy kuuyu rubē kiruutēk, nto ki buch kookaasee keey Yēyiin ānku nto kimāmii :kiy nyēē kikuurtooy :Yēyiin.

15 Yēyē :kiruutēk kōōng'woonchi :Yēyiin biiko. Nto kimāmii :kiruutēk nto māmii kiyēē / kēēmwooyē kule kā-iri :chii kiruutyō.

16 Kuurtoochinē :Yēyiin chii nyoo ikoosēē keey inee kule mākōōbēruur kuuyu chāmē chiichoo, amēēbērē kuuyu rubē kiruutēk. Kunyoo, nyōōru :biiko tukul choo rōōbunēē keey kaakaaseetaab Abraam bēruuroo, amēēbērē choo bāwu :kiruutēk baateey, nteenee āk nkicheek choo ikoosēē keey Yēyiin kuu Abraam nyoo baaba :acheek tukul.

17 Yoo kimwoochinē :Yēyiin Abraam kule, “Kaayeyiing' iyēku kwaaniitaab bōrōryōōsyēk chēē chaang'”† kiiyēnchi :Abraam ng'aleechaa am taayeetaab Yēyiin nyoo kōōnu soboonto nyēē kimāmii ānkung'ālōolēē tukuuk chēē māmii wuu nyēē miitē.

18 Kiikēnēē keey :Abraam Yēyiin ānkoo kiwuu nyēē kimēētākōōmuuchāktōōs :kiyēē / kikēēkuurtoochinē. Kunyoo, kichokuyēk :inee kwaaniitaab bōrōryōōsyēk chēē chaang' kuu yoo kimwoochinē :Yēyiin kule, “Tēē chooto :lēēkōōk chēē +mēēnyōōru.”

19 Ānkoo kut kikiikuyoosiit nyēē / kimēētākiisōōtyinē kule imuuchē kunyōōr leekwa

---

4:13 Toowu. 12:7; 17:4-6; 22:17   4:14 Kala. 3:18   4:15 Room. 3:20; 5:13, 20; 7:7-24; 1Kōōr. 15:56; 2Kōōr. 3:7; Kala. 3:10   † 4:17 Toowu. 17:5   4:17 2Kōōr. 1:9   4:18 Toowu. 15:5

kuuyu, kimāchē kuriichē kēnyiisyēk bokol ānki sōōn :Saara, manaame :moo Abraam, nteenee kitas taay kookaasee key Yēyiin.

²⁰ Mānēēwiywiyy :Abraam yooto tukul ām kiyēē kikiikukuurtoochi :Yēyiin nteenee kititir kookaasee key Yēyiin ānkōōtōrōōrē.

²¹ Kichāmchiintōōs kule tinyē man :Yēyiin kāāmuukēywēēk kuyey kiyēē kiikukuurtoochi inee.

²² Ng'ālyoontooniitēnyi :nyēē kiyey kuchamta :Yēyiin Abraam kule chii nyēē churtaat.

²³ Mēēbērē Abraam baateey :nyēē kichamta :Yēyiin kule churtaat kubo kaakaaseenyii,

²⁴ nteenee chāmtēēch nkacheek :Yēyiin kule kēēchurtootiin yoo kakiikaasee key inee nyoo ki-ing'ēētēē Mokoryoontēenyoo Yēesu meet.

²⁵ Inee :nyoo / kikiikooytooy kume kubo ng'ōōkiswookikyoo /ankiing'etee meet sikeechurte ām taayeetaab Yēyiin.

5

/Kōōkiichoomnyēēch āk Yēyiin

¹ Kunyoo, kuu yoo / kookeechamteech kule kēēchurtootiin kubuntēē kaakaaset, / kōōkiichoomnyēēch nanyuun āk Yēyiin ām Mokoryoontēenyoo Yēesu Kiriistō.

² Yēesu :nyēē yēyēēch kuchameech :Yēyiin ām chamateenyii nkit kuuyu kiikoosēē key inee. Kēēng'erēkootiin kuuyu kiikēnēē key kule

4:20 Toowu. 17:1-6; Ibu. 11:11   **4:21** Toowu. 18:14; Luuka 1:37

4:22 Room. 4:3   **4:25** Isa. 53:4-5, 10; Room. 8:32-34; 1Kōōr. 15:17

5:1 Yēyuut. 10:36

mākōōtōrōōrēēch :Yēyiin ānkiibuurtē keey inee ākookoy.

³ Kēēng'ērēkootiin mbo subak kubo nyāliluutēchu kēēbuntēē, kuuyu kiinkētē kule kōōnēēch :nyāliluutēchoo muytaayeet.

⁴ Yēyēēch :muytaayeet kēētitor. Yoo kēētitorootiin, kēēboontē kaamaang'taayeet

⁵ nyēē mākoy kēēchusyē kuuyu / kikēēng'oobwēēch Tāmirmiryēētaab Yēyiin nyēē yēyēēch kiinkēt wōlēē chāmtēēch :Yēyiin.

⁶ Yoo kimākiimuuchē keey, kume *:Kāārārookiintēēt ām bārooyinto nyēē kikiikuchōb :Yēyiin kubo acheek choo kimākēēchurtootiin.

⁷ Matyaa kuchāmtooy keey :chii kume kubo chito ake nto sinee imuuchē :chii kuchamta keey kume kubo chii nyēē lēēl :moo.

⁸ Nteenee kiiboorwēēch :Yēyiin kule chāmēēch, yoo kimēēwēēch :Kāārārookiintēēt ānkoo kikēēchoolwookēnootiin.

⁹ Kunyoo, kuu yoo /kookeechamteech kule kēēchurtootiin kuuyu kiwasta keey :korotiikaab Yēēsu, sār wēēch sōō :Yēyiin nyēē tyaa kubununēē lakwanyii kōōyyiin yoo /kiing'woonchinē biiko!

¹⁰ Ānkoo kikēēyēku buunikaab Yēyiin, /kikiichoomnyēēch āk inee kubuntēē meetaab lakwanyii. Kunyi, kuu yoo /kōōkiichoomnyēēch āk inee kēētinyē man kule kēēnyōōru soboontaab kibchulyo kuuyu kōōnu :inee soboon!

5:2 Room. 6:14; 8:17-18; 1Kōōr. 2:7; 2Kōōr. 3:18; 4:17; 6:1; 12:9; Kala. 2:21; 3:18; Ēfēēs. 2:5-8; Kolos. 1:27; 3:4; 1Tēēs. 2:12; 2Tēm. 2:10; 1Bēt. 1:7; 4:13-14; 5:10 **5:5** Yāāk. 1:2-3, 12; 1Bēt. 1:5-7 **5:5** Yēyuut. 2:33; Room. 8:39; Ibu. 6:18-19 **5:6** 1Kōōr. 15:3 **5:7** 1Bēt. 3:18 **5:8** Yoowa. 3:16

11 Kunyoo, kēēng'ērēkootiin miisin kuuyu /kiiki-ichoomnyēēch āk Yēyiin kubununēē Mokoryoon-tēenyoo Yēesu Kiriistō.

Aatam āk Yēesu

12 Kiyib :chiito akeenke ng'ōōkisto kōōrēēt nyēē kiisach kuchō :meet. Kunyoo, kirub :meet biiko kuuyu choolwookēnootiin :tukul.

13 Kimii :ng'ōōkisto kōōrēēt /kumānāākēēkōōn kiruutēkaab *Muusa. Nto kimāmii :kiruutēk nto kimāmii :wōlēē / kēēmwooytooy kule kā-iri :chii kiruut.

14 Kiinaam :meet chiito kuchakee Aatam ākoy Muusa ānkoo kimāwuu :choolwookātēēng'waa nyoo kibo Aatam.

Kerkeey :kiyēē kiyey :Aatam āk nyēē kiyey :Yēesu.

15 Amwooyē kuu nyooto kubo ng'al chēē kiyey :bichu tukwaay. Kitōōrchi :kēwēynātēētaab ake /ki-itiilchi biiko meet, nteenee kiyibchi :koonyitēētaab ake biiko chamateetaab Yēyiin!

16 Kiyey :ng'ōōkistaab akeenke /kiitiilchi biiko ng'aleek /ankiiruusta. Nteenee kikōōn :Yēyiin lakwanyii ānkoo kikiikuchoolwookēn :biiko chēē chaang' /sikiitiilwēēch kule kēechurtootiin.

17 Yoo kiimuuchē :ng'ōōkistaab chiito akeenke kuyibchi biiko tukul meet, kumākunyōōr :biiko tukul soboonto nyoo rōōbchinē :Yēyiin kubununēē chiito akeenke!

18 Kunyoo, kuu yoo kiyēyē :ng'ōōkistaab chiito akeenke /kiiruusta biiko tukul, kuyēyē :kāroomnyēētaab chiito akeenke nyēē churtaat /

keechamta biiko tukul kule churtootiin ānkunyōōr soboonto.

¹⁹ Yoo kitāyē :chiito akeenke kukāsyi Yēyiin, kōōsākyi biiko chēē chaang' kuchoolwookēn. Ām kēēlto nyēē wuu nyooto, kikāsyi :chiito akeenke Yēyiin ankuyey biiko chēē chaang' kukāsyi Yēyiin.

²⁰ Yoo / kikeēkōōnu kiruutēk, kuwōōyiit :choolwookātēēt. Kuwōōyiitu :choolwookātēēt, kutāsyinē keyy :chamateetaab Yēyiin.

²¹ Kuu yoo kikiikutēbēē biich :ng'ōōkisto ānkuyibu meet, kubāwu biich ra :chamateetaab Yēyiin ānkuyibu churtaayeet sikēēnyōōru *soboontaab kibchuulyo kubununēē Yēēsu Kiriistō Mokoryoontēēnyoo.

6

/Kiikiiwaang'ta bāwunātēētaab ng'ōōkisto

¹ Kunyoo, ara keyey nee? +Makeetas taay sōō kēēchoolwookēn sukutāsyi keyy :chamateetaab Yēyiin?

² Achicha, māwuu nyoo mbo kisich. Kuu yoo kōmēēkutēbēēnēēch :ng'ōōkisto, kubo nee keetas taay kēēchoolwookēnē?

³ -Mōōnkētē :akweek sōō nee kule wuu nyēē kikeēbēku āk Yēēsu Kiriistō yoo /kikeēbātisanēēch kēēyēku akeenke āk inee?

⁴ Kunyi, kerkeyy nyēē kikeēbēku /ankeemuy so-boonnyoo nyoo kibo taay yoo /kikeēbātisanēēch sukung'eet yoo /kikiing'eētēē Yēēsu meet ām

kāamuukēywēēkaab Yēyiin, kēēnyōōru :nkacheek so-boonto nyēē lēēl.

⁵ Kuu yoo kikēēyēku akeenke āk Yēesu ām meenyii, ku man kule kēēyēku akeenke āk inee ām ng'eeteenyii bo meet.

⁶ Kiinkētē kule /kikēēkwērtoochi soboonwēchoo kibo taay murtooywoontēēt āk *Kāārārookiintēēt simēēkubāwēēch :ng'ōōkisto.

⁷ Kunyoo, mēētākubāwu :ng'ōōki biiko choo kāākubuntēē meet.

⁸ Kikeēbēku āk Kāārārookiintēēt, kunyi kēēchāmchiintōōsii kule kēēsobchootiin kuu yoo soboot :inee.

⁹ Kiinkētē kule /kikiing'eetee Kāārārookiintēēt meet nyēē mākooy takume, kunyi mēēkubāwu inee :meet.

¹⁰ Yoo kimēē *:Kāārārookiintēēt, kiiwaang'ta kāamuukēywēēkaab ng'ōōkisto kutukul ānkuminyē raat kōōng'ērēēchē Yēyiin.

¹¹ Ām kēēlto nyēē wuu nyooto, māchāktōōs ōyib keey :nkakweek kule / kiikiisyēēnto kāamuukēywēēkaab ng'ōōkiswookikwook ānkōōminyē ōng'ērēēchē Yēyiin kubununēē Kāārārookiintēēt Yēesu.

¹² Kunyoo, -mookany kubayta :ng'ōōki bōōrwoonikwook choo bēku sukutoortaak :muchas ōyēyē rōkōs.

¹³ -Mookany kuyey :komosta ake tukul nyēbo bōōrng'woong' ng'ōōki, nteenee okany kubāwook :Yēyiin kuuyu, /kikeewecheenaak wōlēē mii :meet ōnyōōru soboonto. Ōyēyiisyēē komosta ake tukul

---

6:4 2Kōōr. 5:14-15, 17; Kala. 6:15; Kolos. 3:1-5, 10   **6:5** Filib. 3:10-11   **6:6** Kala. 5:24   **6:10** Ibu. 9:27   **6:11** Kala. 2:19; 1Bēt. 2:24

nyēbo bōōrng'woong' kubo tukuuk chēē churtootiin.

¹⁴ Māmāchāktōōs kubaytaak :ng'ōōki, kuuyu -mēētākōōtiinyook :kiruutēk, nteenee bāwook :chamateetaab Yēyiin.

/ Kiikiityaakteenaak ng'ōōki ankookubaytaak :churtaayeet

¹⁵ Ara nee nanyuun? Keetas taay sōō kēēyēyē ng'ōōki, kuuyu -mēēkubāwēēch :kiruutēk nto kule bāwēēch :chamateetaab Yēyiin? Achicha!

¹⁶ Tookunoot oob kule yoo ! keecham iyēku motwooriintēetaab chii, kumāchāktōōs irubē kiyēē mwooyē? Yoo keecham kubāwuung' :ng'ōōkisto inyōōru meet. Nteenee yoo 'keeywey Yēyiin, +/- makeechamtiing' kule ichurtaat.

¹⁷ /Kēēbirchinē raat Yēyiin kōōnkōy, kuuyu ānkoo kikiikuyeyaak :ng'ōōki ōyēku motwoor, kyoocham ām mooyēēt akeenke kiyēē /kikiineetaak.

¹⁸ / Kiikiityaakteenaak ng'ōōki ānkōōkubāwook :churtaayeet.

¹⁹ Kāāyēyiisyēē kitōōntōyooni nāmē keey āk so-boontaab biiko, kuuyu māmōōkich ām soboon-taab Kiriistō. Kikyōō-āsyi taay komosta ake tukul nyēbo bōōrng'woong' kutwaar :ng'ala chēē mātīlīlēch kutōōrchook ng'ōōki. Nteenee mākyook raat kubāwook :ng'aleekaab churtaayeet āk tīlīl-into.

²⁰ Yoo kibāwook :ng'ōōkisto, kimōōnkētē kiyēē rubtooy keey āk churtaayeet.

21 Ara soboon nyēē kiyibwook :ng'aleechaa? Kitōorchook tukun chēē yibwook raat muyāt chēē lētuunoo kuyib meet.

22 Nteenee kuuyu / kookiityaaktaak ra ōng'ēētyēē bāwunātēētaab ng'ōōki ankookubaytaak :Yēyiin, kōōtililiitu ānkōōnyōōru *soboontaab kibchuulyo.

23 Kunyoo, kiyēē yibu :ng'ōōki ku meet nto kiyēē rōōbu :Yēyiin ku soboontaab kibchuulyo kubununēē Kāārārookiintēēt Yēesu Mokoryoon-tēēnyoo.

7

/Kiikiityaakteeneech kiruutēkaab Muusa

1 Mbo ng'eetaabiya, ōnkētē oob kule bāwu :kiruutēk chii baateey yoo tākusobē? (Āmiitē āng'āloolchinē choo inkētē kiruutēkaab *Muusa.)

2 Mwooyē :kiruutēk kule māchāktōōs :koorko nyoo imutaat kunoomnyo āk saanteenyii kātikoo tākusoboot saanteet. Nteenee yoo kame :saanteet, kootyaakaat /kiimut subak.

3 Nto yoo tākusoboot :saanteet ankubeeran :koorkoonoo āk chiito ake, kukāākōōntosuur saanteenyii.

4 Mbo ng'eetaabiya, ām kēēlto nyēē wuu nyooto, yoo kimēē :Yēesu /kiityaaktaak ām kiruutēkaab Muusa, sōōbooyiitu nyoo /kikiing'ēētēē meet ānkōōminy ām soboonto nyēē ing'ērēēchē Yēyiin.

⁵ Yoo kitākubāwēēch :ātēbuutēkyoo choo bo kēny, kiiwuruurēēch :kiruutēk kiisuuchi ng'al chēē yibu meet.

⁶ Nto kuuyu /kookiityaakteeneech raat wōlēē mii :kiruutēchoo, kiimuuchē kēēyēchi Yēyiin yi-isyēēt ām kēēlto nyēē lēēl nyēbo Tāmirmiryēēt, kusiir wōloo kikēēwuuntē kēny yoo kitākēerubē kiruutēk choo sirootiin.

-Mēēmuuchē :kiruutēk kōōsyēēnto ng'ōōkisto

⁷ Ara nee nanyuun, miyootēch :kiruutēk? Achicha, māwuu nyoo mbo kisich. Nto kimā kiruutēk, nto mānāānkēt kule chooolwook ku kiy nee. Nto kimāmwooyē :kiruutēchoo kule, “-Mēēchōrōkyi tukuukaab chii”, nto kimānāānkēt kule chōrōkyinooyēēt :nee.

⁸ Kinyākyi ng'ōōki :kiruutēk sukoolaambuuchaa kutōōrchoo ng'aleekaab muchas. Nto kimāmii :kiruutēk, nto kimāboonto :ng'ōōki kāāmuukēy.

⁹ Kyaakaraam kēny kumānāānkēt kiruutēk, nto yu kāwāānkēt kiruutēk, koong'etng'eet ng'ōōkisto,

¹⁰ kutōōrchoo kāwōōtyoonti. Kunyoo, yēē kitāyibu :kiruutēchooto soboonto, kuyib nyalil.

¹¹ Kinyākyi ng'ōōki :kiruutēchoo sukutēwēchoo kwaaraantaa :rōkōs.

¹² Kunyi, tiliilēch :kiruutēk, bo manta ānku kāroomēch.

¹³ Nto yēē ākoo ki kāroomēch :kiruutēchooto ii, kwaam :nee sukuyibchoo nyalil nyēē tēē nyi? Bēērē keey :kiruutēk nteenee ng'ōōki :nyēē kiyibchoo nyalili. Nto kuu yoo kiimuuch :ng'ōōkisto

kuyēyiisyēē kiyēē karaam kuyib ng'ālyoo nyēē miyaat, kutook kule miyaat :ng'ōōkisto nyēē -/ mākyoomu.

14 Kwoonēē :kiruutēk wōlēē mii :Yēyiin nteenee yoo taarataat* ām ātēbuutēkyuu choo kibo kēny arataat ām ng'ōōkisto.

15 Kunyi, kaakunama :tonkoy, kuuyu kiyēē ābērē nto ayey, -māāmuuchē kut ayey, nto kiyoo -māāmāchē, āyēyē nyooto.

16 Nto yoo kaayey kiyēē -māāmāchē, āchāmchiintōōsii kule kāroomēch :kiruutēk.

17 Kuu wōloo wuunto, kimēētāku :anii nyēē āmiitē āyēyē kiy nyēē miyaat, nteenee ng'ōōkisto nyoo bāwoo :nyēē miitē kuyēyē.

18 Ānkētē kule yoo taarataat ām ātēbuutēkyuu choo kibo kēny, -māāmuuchē ayey kiy nyēē karaam, kuuyu ābērē nto ayey kiyēē karaam, nteenee -māāmuuchē ayey.

19 Kiyēē āyēyē kumā nyoo karaam nyoo āmāchē ayey, nto mbo tukuuk chēbo rōkōs choo -māāmāchē ayey, ātāsē taay āyēyē.

20 Nto yoo āyēyē kiyēē -māāmāchē ayey, mēētāku :anii nyēē āyēyē, nteenee ng'ōōkisto nyoo bāwoo :nyēē yēyē ng'aleechu.

21 Kunyi, manta :nyi: Yoo āmāchē ayey kiyēē karaam, kuchōōnchoo :rōkōs bakeenke.

22 Ām kāāsōōtēywēēkyuu, āng'erēkyinē kiruutēkaab Yēyiin,

---

* **7:14** Mwooyē :Bāwulō ng'aleek kwoorōōrunēē keey inee nkit, nto yooto, kung'aloolēē Yuutayeek choo tākubāwu :kiruutēk kuu wōloo kiwuunto :inee taay. **7:15** Room. 7:24

23 nteenee ākāsē kuyēyiisyē :kāāmuukēywēēk alake ām bōōrnyuu kubooriyēē kāāsōōtēywēēkyuu. Yēyoo :yooto aratakse ām chooldwookātēēt nyoo mii kuyēyiisyēē bōōrnyuu.

24-25 Kunyoo, yoo kaarub kāāsōōtēywēēkyuu, kubāwoo :kiruutēkaab Yēyiin, nto yoo kaarub ātēbuutēchu miyootēch chu āyēyē, kubāwoo :ng'ōōkisto. Ābotoot sōō nyēē tyaa! Ng'oo :nyēē sukuśārūnēēnoo taankooyi? Nteenee, ābirchinē Yēyiin kōōnkōy kubo Yēēsu Kiriistō Mokoryoontēēnyoo.

8

Soboonto nyēē lēēl ām Tāmirmiryēētaab Yēyiin

1 -/Mākiiruustooy chii nyoo bo Kāārārookiintēēt Yēēsu.

2 Kookootyaakteeneech :Tāmirmiryēētaab Yēyiin wōlēē mii :ng'ōōkisto nyoo kibāytēēch ānkuyibu meet. Kunyoo, kōōkēēnyōōru soboonto nyēē lēēl kubununēē Kāārārookiintēēt Yēēsu.

3 Kimēēmuuchē :kiruutēkaab *Muusa kukōōn soboonto, kuuyu kiikuskuus :ng'ōōkisto nyoo kibāwēēch. Nteenee kikōōn :Yēyiin soboonoto, yu kiiyooku lakwanyii kuu chii kuchō kōōroonēēb ng'ōōki /keeyeyee kōōrōsēēk sukōōbuukto ng'ōōkisto kutukul.

4 Kiyey kuu nyooto sikiimuuch keeyey man kuu wōlēē māktooy :kiruutēkaab Muusa, kātikoo kakeerub Tāmirmiryēētaab Yēyiin amakeerub ātēbuutēkaab chooldwook.

7:24-25 Room. 6:6; 1Kōōr. 15:57; 2Kōōr. 2:14   8:1 Room. 5:1, 9

8:2 Room. 7:4-6   8:3 2Kōōr. 5:21; Kala. 4:4; Filib. 2:7-8   8:4

Room. 6:22; Kala. 5:16, 25

⁵ Nto biiko choo tākurubē ātēbuutēk chēbo choolwook, kubāwu :ātēbuutēchooto kāāsōōtēywēēkwaa. Nto choo rubē Tāmirmiryēēt, kubāwu :Tāmirmiryēēt kāāsōōtēywēēkwaa.

⁶ Chiito nyoo bāwu :choolwookātēēt, kuchōnchinē :meet, nto nyoo bāwu :Tāmirmiryēēt, kunyōōru soboonto āk kaalyeet.

⁷ Kunyi yoo bāwu :ng'ōōkisto chiito, ku buunyooontēetaab Yēyiin :chiichoo. Māchāmchiintōōs :chii nyēē wuu nyoo āk kiyēē mächē :Yēyiin.

⁸ Kunyoo, -mēēng'ērēēchē :biiko choo bāwu :ng'ōōki Yēyiin.

⁹ Nteenee yoo oboontē Tāmirmiryēēt, kubāwook :Tāmirmiryoonoo mēēbērē ng'ōōki. Nto yoo mātinyē :chii ām akweek Tāmirmiryēetaab Kiriistō, mābo :chiichoo Kiriistō.

¹⁰ Yoo boonto :chii Kiriistō ām soboonnyii ankume :bōōrto kubo ng'ōōkisto, kuwēētii :tāmirmiryēēnyii ākookoy kuuyu kiikuchamta :Yēyiin kule churtaat.

¹¹ Nto yoo tinyē :chii Tāmirmiryēetaab Yēyiin nyoo inee :nyēē kiing'ēētēē Yēesu meet, makoong'eetee chiichoo meet ānkōōkoochi soboonto nyēē lēēl.

¹² Kunyi ii, mbo ng'eetaabiya, kuu yoo mēēkubāwook ng'ōōki, osatee keyy ātēbuutēkaab choolwook.

¹³ Yoo keeruub keyy :chii ātēbuutēchoo, kuchōnchinē :meet. Nto yoo kāyēētyēēchook :Tāmirmiryēēt obakaakte ātēbuutēk chēē miyootēch, ōnyōōru soboon.

Kēēyēku lōkōkaab Baaba Yēyiin

14 Lōkōkaab Yēyiin :biiko choo intōōchinē :Tāmirmiryēētaab Yēyiin.

15 Mēēbērē kyōōnyōōru Tāmirmiryēēt nyēē kiketitaak ōyēku motwoor ānkōōmuuyē, nteenee kyōōnyōōru nyēē kiyeyaak ōyēku lōkōkaab Yēyiin. Tāmirmiryoonoo :nyēē yēyēēch kēēkuur Yēyiin kule 'Baaba'.

16 Chāmchiintōōs :Tāmirmiryēētaab Yēyiin āk nyēēnyoo kule kēēyēku man lōkōkaab Yēyiin.

Wōōyinto nyoo +/mābokiiboorwēēch

17 Kuu yoo kēēyēku lōkōkaab Yēyiin, kēēyēmtooy āk Kiriistō tukuuk choo boonto :Baaba. Yoo kākēēnyāliilchē kuu Kiriistō, +mākēēnyōōru wōōyinto kuu inee.

18 Ākāsē kule mining' :nyalili kēēmiitē kēēnyōōru bēsyōōsyēchu ām wōōyinto nyoo +mābokēēnyōōru.

19 Mii kukānyē :kiy ake tukul nyēē kiikuyey :Yēyiin ām kōōrēēt, kunyōōr rōōbēywoontēenyii ām bēsyēēt nyoo itōrōōrē :Yēyiin lōkōkyii.

20 Minyē :kiy ake tukul ām kōōrēēt nyēē māmii :kiyēē ikēnēē keey āmēēbērē kule kicham kōōbuur kuu nyooto, nteenee kubo chiichēē kikōchōng'iit sukōōng'woonchi biich :Yēyiin. Nteenee /tākiikēnēē keey kule

21 +/ makiityaaktee kiy ake tukul kāāmuukēywēēkaab meet ānkumākunyōōr wōōyintaab lōkōkaab Yēyiin.

8:14 1Yoowa. 3:1   **8:15** Māārkō 14:36; Kala. 4:5-7   **8:17** Room. 5:2; Kala. 4:7   **8:18** 2Kōōr. 4:17   **8:19** Kolos. 3:4; 1Yoowa. 3:2
8:20 Toowu. 3:17-19

22 Kiinkētē kule kiikung'woonchinion kiy ake tukul nyoo miitē kōōrēēt kuchakee kēny ākoy kura kuu yoo ng'woonchinē :cheebyoosya yoo sichē leekwa.

23 Māwuu nyoo baateey, nteenee mii kung'woonchēech nkacheek ām āriit, choo / kōōkēēkōōnēech Tāmirmiryēēt kuu rōōbēywoontēētaab taayta. Yotoo tukul kēēmiitē kēēkānyoonu miisin /kēēkōōnēech bōōrwoonik chēē leelach / ankeeyeyeēch kēēyēku lōkōkaab Yēyiin kuchurta.

24 Yoo / kiikiiraraacheech, kikiikēnēē keey ng'ālyoontoonoo. Nto yoo ikēnēē keey :chii kiyēē boonto ku buch. -Mēēkēnēē keey :chii kiyēē kāākunyōōr.

25 Nteenee yoo kiikēnēē keey kiyēē mānāākēēnyōōru, kēēkānyoonu ām muytaayeet.

26 Yēētyēēchēēch :Tāmirmiryēēt yoo kēētinyē kuskuusyēēt. Kuu yoo -mākiinkētē wōlēē makeesaayte Yēyiin, kung'ālooltoowēēch :Tāmirmiryēēt kōōtēēyēē keey miisin nyēē māmii :wōlēē /kēēmwooytooy.

27 Nteenee inkētē :Yēyiin nyoo isyoochē soboonwēkyoo kiyēē isōōtē :Tāmirmiryēēt, kuuyu ng'ālooltoochinē :Tāmirmiryēēt biikaab Kiriistō kōōrābchinē kiyēē mächē :Yēyiin.

28 Kiinkētē kule ām kiy ake tukul, yēyē :Yēyiin ng'aleek chēē kāroomēch ām wōlēē mii :choo chāmē inee ānku choo kiikukwey.

29 Nto choo kisimkōōnkēt :Yēyiin, kuki-ikootabaan sukukerkeyiitu lakwanyii. Yotoo,

mākuyēk :lakwanaanyii kaabooret nyēbo chuut chaang'.

³⁰ Chooto kisimkootabaan, kukuur. Nto chooto kikuurē, kuyey kuchurta, nto chooto kichurtooy, kōōtōrōōr.

Chamateetaab Yēyiin kubununē Yēesu Kiriistō

³¹ Ara, keemwaay nee nanyuun? Yoo nyēenyoo Yēyiin, ku ng'oo :nyēē imuuchē kukwiileech?

³² Yoo kirātēē moo lakwanyii ānkukōōn kubo acheek ii, kōōmuuchē kule nee kumākōōnēēch kiy ake tukul ām chamateenyii?

³³ Ng'oo :nyēē imuuchē kumwooy kule miyootēch :biiko choo kiikukwey :Yēyiin? Yēyiin nki-tyōōniin :nyēē itiilē kule churtaat :chiito.

³⁴ Kunyoo ii, ng'oo :nyēē imuuchē kooruusteech? Māmii :chii, kuuyu kimēewēēch :Kāārārookiintēēt Yēesu, nto subak /kikiing'eetee meet ānkutēbunēē raat āwutaab taay nyēbo Yēyiin kung'ālooltoowēēch.

³⁵ Ara, mii :chii nyēē imuuchē kōōbēēsyēēnēēch chamateet nyēē boontēēnēēch :Kiriistō? Ara nyalilta, ara wuuyinwēēk, ara wusiisyēēt, ara kēmēy, ara yoo kakeebe kibchuraat ara kēwēēlyo, ara mnyaat?

³⁶ Mwooyē :siruutēkaab Yēyiin kule,
 “Kēēmiitē yēē mii :chii kwiimēn kubo inying'
 keekerkeeye kēēchiir chēē māchē /bokeetil.”†

8:29 Kolos. 1:18   **8:30** 2Tēēs. 2:13-14   **8:32** Yoowa. 3:16; Room. 5:8   **8:34** Isa. 50:8-9   **8:34** Yēyuut. 2:32-33; Room. 4:25; Ibu. 7:25

† **8:36** Tyēēnwookik 44:22   **8:36** 1Kōōr. 15:30-31; 2Kōōr. 4:11

37 Ānkoo kākwoonchēēch :tukuuchoo tukul, kēēbiirtooyiisyē kutukul kubununēē inee nyoo chāmēēch.

38 Ānkētē kubooyiit man kule yoo ka meet nto kā soboon, nto ku malayikaan nto tāmirmiroy chēē miyootēch, nto tukuuk chēbo ra nto chēbo kōōyyiin nto ku kāāmuukēy alak tukul,

39 yoo kā kiy nyēē mii barak nto nyēē mii ng'wēny nto kā kiy ake tukul ām choo kiyēyē :Yēyiin, kumēēmuuchē :tukul kōōbēēsyēēnēēch chamateetaab Yēyiin kubununēē Kāārārookiintēēt Yēesu nyoo Mokoryoontēenyoo.

9

Ng'ētē :moo Bāwulō kubo Yuutayeeek chēē kitay Yēesu

1-3 Ng'ētē :mooyēēnyuu ānkōōyiimoo mēt nyēē wuu nyēē mābēku :ng'wooninoo, akas kule / manaakiiraraach mbo ng'eetaabiya, biikyuu bo Isrāyēel. Ābērē nto kiimuuchāktōōs, nto / kabokiiruustaa āng'ētītēē wōlēē mii :Kiriistō sukuyēētyēēchi icheek. Man ām kāāmuukēywēēkaab Kiriistō kule -māāng'wiynānē ānkōōnkētē mbo :Tāmirmiryēētaab Yēyiin.

4 Kiyey :Yēyiin biikaab Isrāyēel kuyēk biikyii anku icheek :chēē kikas kāāmuukēywēēkaab Yēyiin. Kiyēchiin *kiirootypeet āk icheek kunyil, kōōkoochi

---

8:37 1Yoowa. 5:4-5   **8:38** 1Kōōr. 3:22; 15:24; Ēfēēs. 1:21; 1Bēt. 3:22   **8:39** Yoowa. 3:16; Room. 5:5; Ēfēēs. 1:4; 2:4; 2Tēs. 2:16
9:1-3 Chuy. 32:32

kiruutēk āk mākuutēk kurubta keey *Kōōtaab Yēyiin
ānkukuurtoochi icheek kule mākōōbēruur.

⁵ Inkētē :icheek kiyēē kiyēchi :Yēyiin mbo
kuukaanyii, ānku kōyiitēnyi :nyēē chōōnēē
*:Kāārārookiintēēt nyoo bo kāāmuukēy. Kusilākoy
:Yēyiin ākookoy, kuwuuyiit nyooto.

/Kiibēruurē choo iyēnchinē kiyēē /kiikēēkuurtoochi

⁶ Mānāānyōōr :Yuutayeek wōlēē wōō bērrto
nyoo kikiikukuurtoochi :Yēyiin kōōtaab Abraam.
Ara ibooru :yooto kule mānāāyityiin :kiyoo
kikuurtooy :Yēyiin? Acha, māwuu nyoo kuuyu
mānāāyēēlchi :Yuutayeek tukul komostaab Yēyiin.

⁷ Ānkoo kukwoonēē :Yuutayeek kōōtaab Abraam,
manaarub inee kubooyiit man. Mwooyē :siru-
utēk kule, “Isaka nyēē makuroobta siintaary-
eeng'uung'.”†

⁸ Ibooru :yooto kule mēēbērē biiko choo
kwoonēē siintaaryeetaab Abraam :chēē
lōkōkaab Yēyiin, nteenee choo iyēnchinē kiyēē
kiikukuurtoochi :Yēyiin :chēē /kiiyiitē kuu lōkōkaab
Abraam chēbo man.

⁹ Kikuurto :Yēyiin kule, “+Māāyēēwu ām bēsyēēt
nyēē wuu nyi kēnyiino, nto yooto kuboonto :Saara
wēēriit.”†

-/Mākēēkwiilē Yēyiin

¹⁰ Mā yooto baateey, nteenee king'alaalee mbo
Yēyiin lōkōkaab Rebeeka choo ki kwaan ku Isaka.

9:4 Toowu. 17:9-10; Chuy. 4:22; 20:1–24:18; 24:8; Laawi.
1:1–9:24; Kiruu. 29:1; Isa. 9:6-7; Cherem. 31:34; Room. 16:7 **9:5**
Mat. 1:1 **9:6** Room. 3:3-4; 2:28-29 † **9:7** Toowu. 21:12 **9:7**
Mat. 3:9 **9:8** Kala. 4:23; 3:7 † **9:9** Toowu. 18:10, 14

11-12 Kimwoochi :Yēyiin Rebeeka kutoombo kusich lōkōkyii ānkitoombo kuyey kiy nyēē karaam nto ku nyēē miyaat kule, “Makubayta :nyēē mining’ nyēē wōō.”† Kunyi, kiiyyoong’unēē :kwēyiisyēētaab Yēyiin wōlēē kimāktooy :inee, mēēbērē kiyēē kiyey :lōkōchoo.

13 Kuu yoo siraat kule, “Kyaacham Yāākōbō ankaatay Esaawu.”†

14 Ibooru :yooto kule -mēēyyoong’unēē :Yēyiin manta? Māwuu nyoo.

15 Kimwoochi :Yēyiin *Muusa kule: “+Maariiree choo āmāchē ariiree.”

16 Kunyi, riirēē :Yēyiin biiko choo chāmē ām mooyēenyii mēēbērē kaakwaam :bichoo booryo ake tukul.

17 Kimwoochi :Yēyiin bāytooyiintēētaab Miisir kule, “Kyāāmutuung’ ākoy yu sāāboorunēē kāāmuukēywēēkyuu wōlēē imiitē sukung’eet / kyaamtaat kaayneenyuu ām kōōrēēt kumukuul.”†

18 Kunyoo riirēē :Yēyiin chii nyoo māchē kule kuriiree ānkōōyoomē mēt chiito nyoo māchē kooy-aam.

19 Imuuchē kuteebeenaa :akeenke ām akweek kule, “Ām nee naas sukubērē :Yēyiin kakusta :chii? Ara, ng’oo :nyēē imuuchē kukwiil Yēyiin ām kiyēē māchē?”

20 Inyiing’ ku ng’oo siikētyi Yēyiin ng’ālyoo? -Mēēmuuchē :kiy nyēē /kikēyēyē kuteebee chiito nyoo kiyēyē kule, “Ntēē siiyeyaa kuu nyi?”

† 9:11-12 Toowu. 25:23 † 9:13 Mal. 1:2, 3 9:16 Ēfēes. 2:8

† 9:17 Chuy. 9:16 9:18 Chuy. 4:21; 7:3; 14:4, 17; 1Bēt. 2:8 9:20 Isa. 29:16; 45:9

21 Ara mākwoonēē nyoo yēyē tērēēnik yoo māchē kookaas tērēēnik alak miisin nto alak kumeekaas?

22 Ānkoo kiimuuchē :Yēyiin kōōboor kāāmuukēywēēkyii kōōng'woonchi biiko choo kiikuchoolwookēn choo misyinē / kiikarbuus, kiiruruuny mooyēēnyii kubo bichooto.

23 Kiyey kuu nyooto sukoomuuch kōōboorchi wōōyinnyii choo kiikukwey kule kuriiree.

Biikaab Yēyiin chēbo ra

24 Kookootiil Yēyiin kuriireeneech kēyēyēku cheechii ānkēyēyēku Yuutayeek, nto mā Yuutayeek.

25 Mwooyē :Yēyiin ām siruutēkaab Oseeya kule, “+Maariiree ‘-/Mākēēriirēē’ ānkāākuur ‘Mā biikyuu’ kule ‘Biikyuu’.”†

26 Mwooyē :siruutēchoo bo Oseeya mbo subak kule, “Wōloo / kikēemwoochinēē kule, ‘-Mōōyēku biikyuu’ +/mākēēkuur ām wōlooto kule, ‘Akweek lōkōkaab Yēyiin’.”†

27 Mwooyē :siruutēkaab *Isaaya kurubta keey āk Isrāyēēl kule, “Ānkoo makuchaang'iit :Isrāyēēliik kuu ng'aayna ām ararayta, +/makiiraraach chēē ng'ēri, kuuyu

28 makooruusta :Yēyiin biiko ām kōōrēēt.”†

29 Kerkeey yoo kisimkumwooyē :Isaaya kule, “Nto kimānāābākoktoowēēch :Yēyiintēetaab kāāmuukēy kaabkuutek, nto kikērkēyiitu biikaab Sōtōm āk chēbo Komoora chēē /kikiikarbuus.”†

Kitay :Yuutayeek Kāārārookiintēēt

9:21 Cherem. 18:4-6; 2Tēm. 2:20   9:24 Room. 10:12   † 9:25 Osee. 2:23   9:25 1Bēt. 2:10   † 9:26 Osee. 1:10   † 9:28 Isa. 10:22-23   † 9:29 Isa. 1:9

³⁰ Ara, keemwaay nee naas? /Kookeechamta kule churtootiin :biiko choo mā Yuutayeek kuyuu kiikoosēē keey Mokoryoontēēt, ānkoo ki-manaacheeng' churtaayeet.

³¹ Nteenee māchurtootiin :Yuutayeek choo kichēēng'e /keechamta kule churtootiin kurubē kiruutēk.

³² Kiy nee :nyēē kibur? Kibur nyi manaakookaasee keey Kāārārookiintēēt nteenee kimoong'tēē keey kiyēē yēyē :icheek. Kiinach 'rwaantaanaa ināchē biich'

³³ kuu yoo /kikeesir kule, "Okas baa, kyāākoochi rwaanteet nyēē kāānākuut wōliin bo *Sāyōōn ānku rwaa nyēē ināchē biich, nteenee chiito nyoo keekaasee keey, mēēbērē mākuchus."†

10

¹ Mbo ng'eetaabiya, kiyēē mächē :mooyēenyuu āk nyēē āsooyē Yēyiin ku kule /kiiraraach Yuutay-eek.

² Ānkētē kule boontēē :icheek Yēyiin mooyēēt miisin nteenee -mēēnkētē kiyēē mächē :Yēyiin.

³ Kuu yoo -mēēnkētē wōlēē yēytooy :Yēyiin chi-ito kuchurta ānkusyēēmē kuchēēnkyi keey chur-taayeet ām kēēlwookikwaa nkit, manaacham kurub kēēltaab Yēyiin.

⁴ Kibēk :kāāmuukēywēēkaab kiruutēkaab *Muusa ām chōōnēētaab *Kāārārookiintēēt sukuchurta :chii ake tukul nyoo iyēnchinē inee.

---

† **9:33** Isa. 8:14; 28:16 **9:33** Luuka 2:34; 1Bēt. 2:6-8 **10:1** Room. 9:1-3 **10:3** Room. 1:17 **10:4** Room. 7:1-6; Kala. 3:24-25

5 Kimwooy :Muusa kurubta keey churtaayeet nyēē chōōnēē wōlēē miitē :kiruutēk kule, “Chiito nyēē rubē kiruutēk, mākuminyēē kiruutēchoo.”†

6 Keemwaay nee kurubta keey churtaayeet nyoo nyōōru :chiito nyoo ikoosēē keey Kāārārookiintēēt? Mēērook / kēēmwooy kule, “Mākuwo :ng'oo kibkōōnkōy?” (sukoomut Kāārārookiintēēt kuchō ng'wēny),

7 nto / kēēmwooy kule, “Mākuwo :ng'oo *kāābkwoombiich?” (sukoong'eetee Kāārārookiintēēt meet).

8 Ara, māchāktōōs /kēēmwooy nee? /Kēēmwooyē kule, “Iboontē keey ng'ālyoontēēt, miitē mēting'uung' ānkumēēng'āloolēē kibtaman.” Ng'ālyoontoonooto ku nyoo kyoomtooy kule māchāksē /kiikaasee keey Kāārārookiintēēt.

9 Yoo imwoowunēē kuutiing'uung' kule, “Mokoryoontēenyuu :Yēēsu” ānkiyēnchinēē mooyēēng'uung' kule kiing'eetee :Yēyiin meet, +/makiiraraachiing'.

10 +/ Makeechamtiing' kule ichurtaat yoo 'kēēyēnchinēē mooyēēng'uung', /ankiiraraachiing' yoo imwoowunēē kuutiing'uung' kiyēē 'iyēnchinē.

11 Mwooyē :siruutēk kule, “-Mēēntosuurāktōōs :chii nyoo ikoosēē keey Kāārārookiintēēt.”†

12 Mātiny kule ng'oo :ng'oo. Yēē kā Yuutāyiin nto nyoo mā Yuutāyiin, kuuyu bo biiko tukul :Mokoryoontēēt. Ibēruurē kuyem, biiko tukul choo riirchinē inee,

---

† 10:5 Laawi. 18:5 10:5 Luuka 10:28; Kala. 3:12 10:8 Kiruu. 30:12-14 10:9 1Kōōr. 12:3 † 10:11 Isa. 28:16 10:11 Room. 9:33 10:12 Room. 3:22, 29-30

13 kuu yoo mwooyē :siruutēk kule, “+/Maki-iraraach chii ake tukul nyoo riirchinē Mokoryoontēēt.”†

14 Ara ii, imuuchāksē kule nee /kēēriirchi inee yoo /mānāākiiyēnchi? Imuuchē kule nee /kiiyēnchi yoo /manaakeekas ng'aleek kurubta keey ākoo inee? Nto /kēēkāsēē nee ng'aleek yoo māmii :chichēē koomchi biich?

15 / Ānkiimuuchē / bokyaamtaat kule nee yoo mēēbērē /kākiiyookto chii? Mwooyē :siruutēk kule, “Kāroomēch sōō nyēē tyaa :kērēēnkōōy choo yibu lōkōōy chēē kāroomēch!”†

16 Nteenee mānēēyēnchi :biiko tukul lōkōōywēchooto kāroomēch. Mwooyē *:Isaaya kule, “Mokoryoontēēt, ng'oo :nyēē kiiyēnchi lōkōōywēkyoo?”†

17 Māchāksē / kyaamta lōkōōywēkaab *Kāārārookiintēēt sukukas :biiko, kunyi māchāktōōs :biiko kuyēbchi yiit ng'aleechaata sukōōyēnchi.

18 Nteenee ātēēbē kule ii, ara manaakas :biikaab Isrāyēēl lōkōōywēchu? Kubooyiit man, mwooyē :siruutēk kule, “Kiikukas /kyoomtootēē ng'aleechaa komoswookik tukul chēbo kōōrēēt.”†

19 Ātēēbē subak kule, “Kiinkēt oob :bichēēb Isrāyēēl kiyēē mwooyē lōkōōywēchu?” Kimwooy *Muusa kule, “+Maayey kumēēchook :moo kubo biiko choo mā Yuutayeeek. +Maayeyaak ōnyēēru kubo choo -mēēnkētē ng'al.”†

† 10:13 Chōōw. 2:32 † 10:15 Isa. 52:7 † 10:16 Isa. 53:1 10:16 Yoowa. 12:38 10:17 Yoowa. 17:20; Kala. 3:2, 5 † 10:18 Tyēēn. 19:4 † 10:19 Kiruu. 32:21 10:19 Room. 11:11, 14

20 Mwooyē mbo subak *:Isaaya kukāng'unoot kule, “Kinyōōrwoo :choo mēēbērē kicheeng'aataa ānkāāboorchī keey choo mēēbērē kiteebaataa.”†

21 Nto kurubta keey āk Isrāyēēliik kumwooy kule, “Ākuurē icheek kwaak ānkoo ku biich chēē -mēēywēyoo ānku cheemakwiiliis.”†

11

Kiibutiis :Isrāyēēliik wōlēē wōō wokung'ēt :kaabkuutek

1 Kunyoo ātēēbē kule ii, ara kitay :Yēyiin biikyii nkit? Achicha! Āyēku :anii Isrāyēēliintēēt nyēbo kōōtaab Abraam ānkāābooyē areetaab Beenchamiin.

2 Mātāyē :Yēyiin biikyii chēē kisimkukwey. Osotee keey baa siruutēk choo ibooru kiyoo kimwooy *:Eliiya yoo kiriirchinē Yēyiin kung'āloolēē biikaab Isrāyēēl nyēē miyaat.

3 Kimwooy kule, “Mokoryoontēēt, kiikubakach :bichu *wōōrkooyikuuk ankooburyeet kāābkōrōs. Kwāāng'ētu :anii nkit ānkumii kusyēēmē kule kubakachaa nkanii.”

4 Yooto kukētyi :Yēyiin Eliiya kule, “Kwaatuuch kaabkuutekyuu chēē yitē kisyēērōōk tisab choo mānāākutunkyī *Baal.”

5 Ānkoo ra kuu nyi, mii :kaabkuutekaab Isrāyēēl chēē kiikukwey :Yēyiin ām chamateenyii.

6 Yu kikwēyē :Yēyiin bichoo ām chamateenyii, ku kiy :nyoo nyēē kirōōbchinē :Yēyiin icheek buch,

† 10:20 Isa. 65:1 10:20 Room. 9:30 † 10:21 Isa. 65:2 11:1 Yēyuut. 22:3; 2Kōōr. 11:22; Kala. 1:13-14; Filib. 3:5 11:2 Tyēēn. 94:14; Cherem. 31:37; Room. 11:29 11:4 1Bāy. 19:10, 14, 18 11:5 Room. 9:27

mēebērē kituwēnēē kubo kiyēē kiyey. Nto / kikēētuwēnēē, nto mēebērē ki rōōbēywoo.

⁷ Kunyi, mānāānyōōr :biikaab Isrāyēēl kiyēē kichēēng'ē. Chēē kinyōōr churtaayeet ku choo kikwēyootiin, nto chuut alak /keeyey kukōryo

⁸ kuu yoo mwooyē :siruutēk kule, “Kiyey :Yēyiin kuyoomcho :mētēwoy. Tinyē koonyek āmākāstēē, kutinyē yiitiik āmākāsē ng'al ākoy kura.”†

⁹ Mwooyē :nkinee *Tāwuti kule, “Irooko / keetechee sookwoonuutēchookwaa kōōbutiis / ānkiing'woonchi.

¹⁰ Irook kutubākiis :koonyekwaa simakas kiy ānkukuuykuuyoot ākookoy.”†

Kiyēē kichōbchi :Yēyiin Yuutayeek

¹¹ Ātēebēēnook subak kule ii, ara kinyōōr :Isrāyēēliik kāānākuut nyēē mākooy tābokusyooong'? Achicha! Nteenee kuuyu kiikuyey :icheek lēēluut, +/makiiraraach choo mā Yuutayeek sukuchōlyo :Yuutayeek.

¹² Yoo kiyēyē :Yuutayeek lēēlisto, /kiibēruur choo mā Yuutayeek. Kunyi, tyaa nanyuun :bērrur nyēē mākunyōōr :biiko yoo kēēyēnchi :Yuutayeek Yēēsu kuyēk Kāārārookiintēēng'waa!

¹³ Āmiitē āng'āloolwook akweek choo mā Yuutayeek. /Kiikeeyeya āyēku *lēbkēēyiintēētaab choo mā Yuutayeek. Kunyi, ābirchinē Yēyiin kōōnkōy kubo yiisyoonootonyuu,

---

11:6 Room. 4:4-5; Kala. 3:18   **11:7** Room. 9:31   † **11:8** Kiruu. 29:4   **11:8** Isa. 29:10; Māarkō 4:12   † **11:10** Isa. 29:10   **11:11** Yēyuut. 13:46; Room. 9:32; 10:19   **11:13** Room. 1:5

14 kuuyu ātinyēē mooyēēt kule ayey biikyuu choo Yuutayeek kuchusyo, nto anyuun / kiiraraach kereeryaa.

15 Yoo kitāyiyisyē :icheek, /kiichoomnyo kōōrēēt āk Yēyiin. Nto yoo kāchāmiis :icheek, kukērkēyiitu yoo /kakiing'eetee meet biiko.

16 Yoo / kiikiitāboonchi mbo kuuko Yēyiin, kōōtāboonootiin :nkicheek keseniisyek. Yoo / kakiitabaan tiikiitēk, kōōtāboonootiin :nkicheek sokonaak.

17 Man, / kikeebetech sokonaak alak chēbo *musēytuuniit / ankeeroobtaak akweek kēētooto ānkoo kyōō-ābu kēētitaab wōōk. Neennyi ōmiitē ōchuutē ānyiinyēēt nyēē chōōnēē tiikiitēkaab kēētooto.

18 Ānkoo / kikeebetekta sokonaachaa, mēērook ōmōōntooy. Māchē ōnkētē kule mābiitēēnook akweek :tiikiitēk, nteenee akweek chēē ōbiitēē tiikiitēk.

19 Ōmuuchē omwaay kule, “/ Kikēēbētēktooy sokonaak chuut /sikiikeereeneech.”

20 Man, /kikeechwenta kuuyu kimēēkoosēē keey *Kāārārookiintēēt. Nteenee /kikeechamaak kuuyu kyōōkoosēē keey inee. Kunyoo, -mōōyib keey barak nteenee māchāktōōs ōriibē keey,

21 kuuyu yoo -kimēēmuuchē :Yēyiin kootuuch sokonaak choo kibiititooy :kēētii ii, /bokeemwa nee akweek choo /kikēērōōbtook, māchwēntook nkakweek?

22 Kunyi, ōrōōtootē wōlēē kirurto Yēyiin :moo āk kōrōōmātēēt nyēē boonto. Kōrōōm ām wōlēē miitē :choo kiikuchunnyēē ng'aleekyii nteenee

ruroot :moo ām wōlēē ōmiitē :akweek kātikoo baateey ōtāsē taay ōkoosēē keey inee, nto buch, +/ makeechwentaak nkakweek.

²³ Nto nkicheek Yuutayeek, yoo kātēbi kut kumēto ng'aleekwaa ānkōōyēnchi Yēyiin, +/ mākēēkētyi yoo /kākēēchwēntēē kuuyu tinyē :Yēyiin kāāmuukēywēēk kukētyi yooto.

²⁴ Ara yoo kichāmē :Yēyiin kutaachaak :akweek choo mā Yuutayeek ii, kutoochē oob areet akeenke Yuutayeek kuuyu / kisimkiitāboonchi inee?

²⁵ Mbo ng'eetaabiya, māmāchē ōsōōtē kule ōkāroomēch kusiir Yuutayeek. Kunyi āmwoowook ng'ālyoontooni / kikiiboorwoo. / Kikeeyey kuyoomcho :mētēwookaab Yuutayeek alak kut / kokiiraraach biiko choo mā Yuutayeek kuyem chēē māchē :Yēyiin.

²⁶ Yooto +/makiiraraach biikaab Isrāyēēl kutēē yēē tēē, kuu yoo /kikeesir kule, “Mākuchōōnēē *:Kāārārookiintēēt *Sāāyōōn, ankuyey matakutay :kōōtaab Yāākōbō Yēyiin.

²⁷ +Maayey kirootyaaniitēnyi āk icheek yoo ābuuktoochinē ng'ōōkiswookikwaa.”†

²⁸ Kurubta keey āk lōkōōywēk chēē kāroomēch, buun :Yuutayeek ām wōlēē mii :Yēyiin. Yooto, / kēēkōōnook akweek lōkōōywēchoo. Nto kurubta keey āk kwēyiisyēēt, tākuchāmē :Yēyiin bichoo, kuuyu kisimkukwey :inee mbo kuukaanyii.

²⁹ Māwēēchwēēchē :Yēyiin kāāsōōtēywēēkyii kurubta keey kiyēē rōōbchinē biiko āk kiyēē kuurch-

---

11:25 Mat. 13:11; Room. 16:25; 1Kōōr. 4:1; Ēfēs. 3:3-9; Yoowa. 10:16 † **11:27** Isaaya 59:20-21; 27:9 **11:27** Cherem. 31:33-35

inē.

³⁰ Kikyōochuunnyēē :akweek Yēyiin yu kibo taay nteenee yoo kitāyē :Yuutayeek Yēēsu, ōnyōōru :akweek kiisaytaab Yēyiin.

³¹ Ām kēelto nyēē wuu nyooto kōōkuchuunnyēē :nkicheek Yēēsu kunyoo, mākunyōōr :icheek kiisayaata.

³² Chāmchinē :Yēyiin biiko tukul kutēwēchākiis sukoomuuch kuriiree chii ake tukul.

³³ Wōō :Yēyiin lēyyē! Tyaa sōō :bērurnyii anku baraay :mēt nyēē tyaa! Mākoy kusabsab :chii kāātiilēywēkyii! Māmii :chii nyēē imuuchē kut kōōnkēt kēelwookikyii!

³⁴ Mwooyē :siruuṭēk kule, “Ng’oo :nyēē kiikōōnkēt kiyēē isōōṭē :Yēyiin? Nto kule ng’oo :nyēē kiikōōrwookyi Yēyiin?”†

³⁵ Mwooyē mbo subak :siruuṭēk kule, “Ng’oo :nyēē kiikōōkoochi Yēyiin kiy sukumāchē kuyookyi :Yēyiin?”†

³⁶ Kwoonēē :tukuuk tukul wōlēē miitē :Yēyiin, kiyēyē kiy ake tukul nyoo miitē kōōrēēt ānku cheechii :tukuuchooto tukul. Kunyoo, kutōrōriit :Yēyiin ākookoy. Kuwuuyiit nyooto!

12

Ōyēchinē Yēyiin yiisyyēt ām mooyēt akeenke

¹ Kunyi ii, mbo ng'eetaabiya, kuuyu kiriireenaak :Yēyiin, āsooyook kule ōkooytē keey /keeyeyenaak kōrōsēēk ōsobchootiin. Māchāktōōs

11:29 Room. 11:2; 3:3-4   **11:32** Room. 3:22-24; Kala. 3:22

11:33 Āyub 11:7; Tyēēn. 139:6, 17   † **11:34** Isa. 40:13   **11:34** Āyub 15:8   † **11:35** Kas Āyub 35:7 āk 41:11   **11:36** 1Kōōr. 8:6

ōtiliilēch ānkōōng'ērēēchē Yēyiin. Yooto, ōmiitē ōyēchinē Yēyiin yiisyēēt ām kēēlto nyēbo manta.

² Matorub tukuuk chēbo soboontaab kōōrooni, nteenee oweech keey ankoosoot tukuuk chēē leelach. Yoo kooyey kuu nyooto, +mōōbēeru kiyēē mächē :Yēyiin: kiyēē karaam, kiyēē chambaat āk nyēē churtaat.

³ Kuu yoo ōnkētē :akweek kule kikōōno :Yēyiin ām chamateenyii āyēchi yiisyēenyii, āmwoochinē ake tukul ām akweek kule -mēēyib keey barak nteenee iyemakse ām wōloo iwuuyē. Kikōōkoochi :Yēyiin chii ake tukul yiisyēēt nyēē yēchinē kōōkoosēē keey inee.

⁴ Kuu yoo boonto :bōōrtaab chiito komoswookik chēē chaang' ānkuyēyē :komosta ake tukul yiisyēenyii,

⁵ kuwuu nyooto ām wōlēē kēēmiitē :acheek biikaab Kiriistō. Ānkoo kēēchoong'ēch, kēēyēku :tukul akeenke ām Kiriistō kēēyētyēēchinē keey.

⁶ Boonto :chii rōōbēywoontēēt nyēē teer ām wōlēē miitē :ake kurubta keey āk bērrur nyēē kiikurōōbwēēch :Yēyiin. Yoo /kikēērōōbchi ake kuyēk *wōōrkooyoontēētaab Yēyiin, kumächāktōōs kuyēyiisyēē kurubta keey āk wōlēē tēēnto :kāāyēnchinooyēēnyii.

⁷ Nto yoo /kikēērōōbchi kule kuyētyēēchinē biiko, kuyētyēēchi, nto yoo /kikēērōōbchi kooneet biiko, kōōnēētiis.

⁸ Nto yoo /kikēērōōbchi kōōtitirootē biiko, kōōtitiiriis. Nto yoo /kikēērōōbchi mooyēēt nyēē

12:1 Room. 6:13; 1Bēt. 2:5   **12:2** 1Kōōr. 1:20; Ēfēēs. 4:22-24; 5:17; 1Tēēs. 5:21; 1Bēt. 1:14; 1Yoowa. 2:15   **12:3** Māārko 10:43; 1Kōōr. 12:11, 28; Ēfēēs. 4:7   **12:5** 1Kōōr. 12:27

lēēl, kuyēētyēēchinē chuut. Nto yoo /kikēērōōbchi kōōntōōchi biiko, kuyey ām mooyēēt akeenke. Nto yoo /kikēērōōbchi kiisayta, kōōboor ām ng'erekweek.

⁹ Māchāktōōs ōchāmē keey ām mooyēēt akeenke, otaeye keey rōkōs ānkōōkiilchi karaamateet.

¹⁰ Ōchoomtōōsii kuu biich chēē tuubcho ānkōōkoonyitē biiko alak kusiir wōloo ōkoonyititooy keey nkityō.

¹¹ Ōyēchinē Mokoryoontēēt yiisyēēt ām mooyēēt akeenke nyēē -mōōchoostōōsii ānkōōnēmchinē keey Yēyiin kutukul.

¹² Ōng'ērēchē, kuuyu ōkēnēē keey Mokoryoontēēt. Ōmuytoochinē yoo kākwoonchook :nyāliluutēk ankootas taay ōsooyē Yēyiin.

¹³ Ōyēētyēēchinē biikaab Kiriistō chuut ām kiy nyēē mächē ānkōōtoochē tāyēēk.

¹⁴ Yoo kāwusook :chii, -mōōchub nteenee osaay Yēyiin kōōbēruur chiichooto.

¹⁵ Ōng'ērēkiisyē āk choo ng'ērēchē, ānkōōriiryē āk choo riirtōōs.

¹⁶ Ōminyē ām kaalyeet āmōōng'āsē keey, nteenee ōchāmē ōtēbchēē āk mbo biiko choo bo ng'wēny -āmōōyibē keey kule ōng'oomēch.

¹⁷ Yoo kāyēwook :chiito ake ng'al chēē miyootēch, -mōōyēchi nkinee chēē miyootēch. Ōriibē keey

---

12:8 1Kōōr. 12:4-11; 14:12; 1Bēt. 4:10   **12:9** 1Kōōr. 13:4-7; 2Kōōr. 6:6; 8:24; 1Tēm. 1:5; 1Bēt. 1:22   **12:10** Yoowa. 13:14-15; Kala. 5:13; 6:3; Ēfēēs. 4:2; Filib. 2:3   **12:12** Luuka 18:1; 1Kōōr. 15:58; Ibu. 10:36   **12:13** Ibu. 13:2   **12:14** Mat. 5:44   **12:15** Āyub 30:25; 1Kōōr. 12:26; 2Kōōr. 11:29   **12:16** 1Kōōr. 1:10-11; 8:1

okas kule kooyey ng'al chēē chāmē :biiko tukul.

¹⁸ Nto yoo imuuchāksē, ōminy ām kaalyeet āk chii ake tukul.

¹⁹ Chōōrōōnuutēkyuu, yoo kāyēwook :chii ng'al chēē miyootēch, -mōōyookyinēē miyootyo, nteenee ōbākookyi Yēyiin kuyook, kuuyu mwooyē :Yēyiin ām siruutēk kule, “Anii :nyēē āyooku.”†

²⁰ Nteenee “Yoo amaat :kēmēy chii nyoo wēchiing', ibay, nto yoo amaat :melel, irāmchi bēēko. Yoo 'keeyey kuu nyooto, mākwoomunēē chiichoo :ng'aleekyii.”†

²¹ Kunyoo, -meekany kubiiring' :miyootyēēt, nteenee ibiirtee miyootyēēt karaamateet.

13

Ōkoonyitē bāytooyik

¹ Māchāksē :chii ake tukul kōōywēyē kāāmuukēywēēk kuuyu māmii :kāāmuukēywoo nyēē kimākōōnu :Yēyiin. Kāāmuukēywēēk alak tukul choo miitē kōōrēēt kukwoonēē wōlēē mii :Yēyiin.

² Nto chii ake tukul nyoo kwiilē kāāmuukēywēēk kumiitē kukwiilē kiyēē kiikōōtōōrto :Yēyiin +/ ānkumākiitiilchi ng'al.

³ -Mēēng'woonchinē :bāytooyik chii nyoo yēyē kiyēē karaam, nteenee ing'woonchinē nyoo yēyē kiyēē miyaat. Yoo imāchē simēēmuyēē biiko choo

---

12:17 Kāālēw. 20:22; 1Kōōr. 6:7; 1Tēēs. 5:15; 1Bēt. 3:9 **12:18** Māārko 9:50; Room. 14:19; 1Kōōr. 7:15; Kolos. 3:15 † **12:19** Kiruu. 32:35 **12:19** Mat. 5:39 † **12:20** Kāālēwēnik 25:21-22 **12:20** Mat. 5:44 **13:1** Tiitō 3:1; Yoowa. 19:11

boonto kāāmuukēywēēk, kumāchāksē iyēyē ng'al chēbo man sukuchaming'.

⁴ Yēchinē :bichoo Yēyiin yiisyēēt kubo kiyēē karaam ām wōlēē imiitē inyiing'. Nto yoo 'keeyey ng'al chēē miyootēch kumāchāktōōs imuy, kuuyu boonto :icheek kāāmuukēywēēk kōōng'woonchiing'. Yēchinē Yēyiin yiisyēēt nyēbo man sukōōng'woonchinē chii nyoo yēyē ng'al chēē miyootēch.

⁵ Kunyoo, māchāktōōs kēērubē kiyēē mākwēēch :kāāmuukēywēēk āmēēbērē sōō baateey kuuyu imuuchē / kiing'woonchēēch nteenee kuuyu kiinkētē kule karaam kēēyēyē kuu nyooto.

⁶ Kiyooto mbo subak :nyēē yēyook ōkwēchinē *syuuruut choo bo kāāmuukēywēēk, kuuyu yēchinē Yēyiin yiisyēēt kuwuulyēē yiisyēētaab bāytooyiisyēēt.

⁷ Yoo boonto :chii ām akweek bēsēntaab ake, kuyookyi. Yoo syuuruut, kukweyta, nto yoo syuuruut nyēbo tukuuk chēē boonto chii, kukweyta nkinee. Ōkoonyitē chii ake tukul nyoo māchāktōōs / kēēkoonyit, ānkōōywēyē nyoo māchāktōōs / ki-iywēyē.

Iyumē :kiruutyēētaab chamateet kiruutēk tukul

⁸ -Mōōyēku kibēsēniis chēbo tukun, nteenee mākyook ōtinyē chamateet ānkōōchoomtōōsii, kuuyu chii ake tukul nyoo chāmē chiito ake kuyēyē kiyēē mwooyē :kiruutēk.

⁹ Okas baa kiruutēk: “-Meemarte,” “-Mēērumiisyē,” “-Mēēchōōrsē,” “-Mēēchōōrōkyi

kaab chii” āk kiruutēk alak tukul chēē miitē. Iyumē :kiruutyēēt akeenke chuutēchu tukul, nto kiruutyoonoo ku nyoo mwooyē kule, “Icham laatyēeng'uung' kuu wōloo ichāmtooy keyy.”

¹⁰ Yoo ichāmē laatyēeng'uung', -mēē-āroontooy. Kunyoo, ityiichē :chamateet kiyēē mächē :kiruutēk.

Oluumee keyy lēbkēēyyēēt

¹¹ Ōyēyē ng'aleechaa ōnkētē wōlēē wuu :bēsyoōsyēchu, kuuyu kaakuyit :bēsyeēt nyēē ōsēwunēē. Kaakuriik kuyityiin /kiiraraacheech.

¹² Mii wokubēku :kwēēmowuut ānkumii wokuyitu :bēētūut. Kunyi keesatee keyy tukuuk choo bo mēēnānēēt ankiiluumee keyy lēbkēēyyēēt.

¹³ Okany kēēminyē ām soboonto nyēē lebkeyy kuu wōloo wuunto :bēētūut. Otayee keyy sookwoonuut choo ō-āmē kut ōbēēnichi, bōōkitēēt, martaayeet āk sikornateet. -Mōōwookuutōōsii nto ōtuuyiityinē keyy moon.

¹⁴ -Mōōyēnchi muchastaab ātēbuutēkwook bo ng'ōōki, nteenee oluumee keyy Mokoryoontēēt Yēesu Kiriistō.

14

-'Mēētiilchi ng'eetaabkoomēt ng'al

¹ Yoo mii :chii nyēē ōkāsē kule kuskus ām kāāyēnchinooyēēt, -mōōburyoong'tē.

13:9 Chuy. 20:13-15, 17; Laawi. 19:18; Kiruu. 5:17-21; Määrkō 12:31 **13:10** 1Kōōr. 13:1-13; 16:14 **13:10** Mat. 7:12; Room. 8:4; 13:8; Kala. 6:2 **13:12** 1Kōōr. 15:34; Ēfēēs. 5:14-16; 6:11, 13; 1Tēēs. 5:5-8; 1Yoowa. 2:8 **13:13** Luuka 21:34; Kala. 5:20-21; Ēfēēs. 5:18; 1Bēt. 4:3

2 Mii :choo mākāsē yēēt kiy yoo kaam āmnyoo ake tukul, ānku mii :choo kuskusēch ām kāāyēnchinooyēēt chēē āmē nkwēek baateey.

3 Māmāchāktōōs :chii nyoo āmē āmnyoo ake tukul kumōōntooy nyoo moomē āmiichoo tukul, āmāmāchāktōōs mbo kōōtiilchi :nkinee nyoo moomē āmiichoo tukul nyiin ake ng'al kuuyu kookucham :Yēyiin chiichoo.

4 Inyying' ku ng'oo siitiilchi chiito ake ng'al. Yēyiin :nyēē itiilē kule ng'oo :nyēē tinyē manta ku ng'oo :nyēē kustaayaat. Yēētyēēchinē :Yēyiin nyoo kuskus kunyōōr biirtooyiisyēēt.

5 Kāsē :chiito ake bēsyēēt ake kule wōō kusiir ake, nto ām chiito ake, kukerkeey :bēsyōōs tukul. Kunyi, māchāktōōs :chii kurubē wōlēē wuu :kāāsōōtēywēēkyii.

6 Chiito nyoo kālē wōō :bēsyēēt ake kusiir ake, kuyēyē kuu nyooto kubo Mokoryoontēēt. Nto nkinee nyoo āmē āmnyoo ake tukul kwoomē kubo Mokoryoontēēt kuuyu yoo yēyē kuu nyooto kubirchinē Yēyiin kōōnkōy. Nto nyoo moomē āmiichoo tukul kukayey kuu nyooto kubo Mokoryoontēēt kubirchinē Yēyiin kōōnkōy.

7 Yoo kāsob :chii nto kame, mēēbērē kubo inee keey nteenee

8 kubo Mokoryoontēēt. Kunyoo, yoo kākēēsobchē nto yoo kākēēbēku, tākēēbooyē Mokoryoontēēt.

9 Kime *:Kāārārookiintēēt ankung'eetee meet sukuyēk Mokoryoontēētaab choo kiikubēk āk choo sobtōōs.

10 Ām nee yu iruustooy ng'eetaabiya ake nto imōōntoochinē nee? -'Mēēnkētē kule +/ mābokiyyoong'tēēnēēch tukul taayeetaab Yēyiin /ānkiitiilwēēch ng'al?

11 Kimwooy :Yēyiin kule, “Kubooyiit man, mākukutung'woo :chii ake tukul ānkumwooy :chii ake tukul kule anii ku Yēyiin.”†

12 Kunyoo, māwokutuuchee keey :chii ake tukul ām acheek taayeetaab Yēyiin.

13 -Mookany kiiruustooy alak nteenee okany keekas kule -makeeyey kiy nyēē imuuchē koonach tuubchēēnyoo kōōsuuchi choolwook.

14 Kuu yoo kiikōōboorwoo anii :Mokoryoontēēt Yēesu, ānkētē kubooyiit man kule māmii :āmnyoo ake tukul nyēē mātiliil. Nteenee yoo kāsē :chii kule mātiliil :kiy, kumātiliil :kiyoo ām wōlēē mii :chiichooto nkit.

15 Nto yoo itāsē taay i-āmē āmiik chēē māng'ērēkyinē :ng'eetaabkoomēt, -mēēmiitē iboorchinē chamateet. -Mee-araante ng'eetaabkoomēt nyoo kimēēchinē *:Kāārārookiintēēt, kubo āmit.

16 -Mookany /kiimiyaat kiy nyēē katakaraam.

17 Mārubtooy keey :Bāytooyiisyēētaab Yēyiin āk āmit nto tukun chēē /kēēyyēē nteenee rubtooy keey churtaayeet, kaalyeet āk ng'erekweek ām Tāmirmiryēētaab Yēyiin.

18 Chii ake tukul nyoo yēchinē Kiriistō yiisyēēt ām kēeli, kōong'ērēēchē Yēyiin ānkuchāmtooy

14:10 Room. 2:6; 2Kōōr. 5:10 † 14:11 Isaaya 49:18; 45:23

14:11 Filib. 2:10-11 14:12 Mat. 12:36-37; 1Bēt. 5:5 14:13 1Kōōr. 10:32; 2Kōōr. 6:3 14:14 Māārko 7:15; Yēyuut. 10:15; 1Kōōr. 8:7-9 14:15 1Kōōr. 8:11-13 14:17 Kala. 5:22-24

nkicheek :biiko.

¹⁹ Kunyoo, lēyyē, okany kiikiimchi keey keeyey kiyēē yibu kaalyeet ānkuyēyēēch kiititiir keey.

²⁰ -'Mēēboot yiisyēētaab Yēyiin kubo āmit. Tili-ilēch :āmiik tukul, nteenee yoo kaam :chii āmnyoo nyēē imuuchē kuyey kunyōōr kāānākuut, kumā karaam.

²¹ Mā karaam i-am bēēny nto iyeee tukun nto iyey kiy ake tukul nyēē imuuchē kuyey ng'eetaabkoomēt kunyōōr kāānākuut.

²² Kunyi, yoo -'mēēkāsē yēēt kiy kubo tukuuchu, kany kuyēk inyiing' āk Yēyiin. Ibēruuroot :chiito nyoo inkētē kule karaam :kiyēē miitē kuyēyē.

²³ Nto chiito nyoo āmē āmnyoo kōōsōōtē kule mēērook kwaam, kukaakooruusta keey nkit. Kiy ake tukul nyoo /kēēyēyē /kiisōōtē kule makaraam, ku ng'ōōki :kiyoo.

15

Okany kiikiimē keey

¹ Māchāktōōs acheek choo kēēkichootiin kēēmuytoochinē biiko choo kuskusēch, māmāchāktōōs kiisōōtē keey nkit.

² Māchāktōōs kiikiilē nkicheek biiko alak suku-kich.

³ Kimēēsōōtē keey :Kiriistō nkit kuu yoo mwooyē :siruutēk kule, “Ānchuruuroot :nkani kuu yoo /kiinchuruuriing' nkinyiing'.”†

14:21 1Kōōr. 8:13   15:1 Room. 14:1-2; 1Kōōr. 10:23-24; Kala. 6:2
15:2 1Kōōr. 8:1   † 15:3 Tyēēn. 69:9

4 / Kikēēsirē siruutēk tukul chēbo kēny kooneteech ānkuyētyēēchēēch kēēmuytoochi ānkōōtitiirēech, yoo kiikēnēē keey Yēyiin.

5 Yēyiin :nyēē yēyē biich / kēēmuytoochi ng'al / ānkēēkimkiimiiu. Kunyi, āsoomē inee kule kukōōnook mooyēēt nyēē kōōnoomnyē, yoo ōrubē Yēesu Kiriistō,

6 sōōtōrōōr ām mooyēēt akeenke Yēyiin nyoo inee ku kwaaniitaab Mokoryoontēēt Yēesu Kiriistō.

Ōchoomtōōsii ām Kiriistō

7 Ōchoomtōōsii sukutōrōriit :Yēyiin kuu yoo kichamaak :Kiriistō.

8 Āmwoowook kule kichō :Kiriistō kuu Yuutāyiin kōōboor kule man :kiyēē kikuurtoochinē :Yēyiin mbo kuuko,

9 ānkusilto :biiko choo mā Yuutayeeek Yēyiin kubo kiisaynyii. Kuu yoo /kikeesir kule, “Kunyi, +māāsiltiing' kēēboontē keey biiko choo mā Yuutayeeek. +Māātyēēn tyēēnwookik āsilēēniing'.”†

10 Mwooyē mbo subak kule, “Ong'erech :akweek choo mā Yuutayeeek āk biikyii.”†

11 Tāsē taay kumwooyē kule, “Ōtōrōōr Yēyiin :akweek tukul choo mā Yuutayeeek, ānkōōsil Yēyiin :biiko tukul.”†

12 Mwooyē subak *:Isaaya kule, “Mākutook :chii nyēē chōōnēē kōōtaab Yēēsē. Nyooto :nyēē machokubayta kōōrōōsyēk ānku inee :nyēē mākōōkēnēē keey :biiko tukul.”†

15:4 1Kōōr. 10:11; 2Tēm. 3:16   15:5 Filib. 2:2-5   15:8 Mat. 15:24; Yēyuut. 3:25-26   † 15:9 Tyēēn. 18:49   15:9 Room. 11:30
 † 15:10 Kiruu. 32:43   † 15:11 Tyēēn. 117:1   † 15:12 Isa. 11:10

13 Lēyyē, kukōōnook :Yēyiin nyoo kiikēnē keey ng'erekweek kuyem āk kaalyeet yoo otāsē taay ōkoosēē keey inee, sukung'eet ōkēnēē keey inee miisin kubununēē kāāmuukēywēēkaab Tāmirmiryēēnyii.

Lēbkēēyiintēēt :Bāwulō nyēbo biiko choo mā Yuutayeek

14 Mbo ng'eetaabiya, ānkētē kule ōkāroomēch :akweek. Ōnkētē ng'aleekaab Yēyiin ānkōōmuuchē :ake kuyis ake.

15 Mii sinee :wōlēē kaaryaachaak ām barwaani āsōōtweek ng'aleek alak, kuuyu kitoola :Yēyiin

16 āyēchinē inee yiisyēēt saayey biiko choo mā Yuutayeek kōōnkēt *Kāārārookiintēēt Yēesu. Māchāktōōs a-amte lōkōōywēkaab Yēyiin / sikiitabaan biiko choo mā Yuutayeek kuyēk kōrōsēēk chēē chāmē :Yēyiin chēē kikōōtiliil :Tāmirmiryēēnyii.

17 Kunyi ang'erechaat ām Kāārārookiintēēt Yēesu kubo yiisyooni kikōōnoo :Yēyiin.

18 Māmii :kiyēē +maang'asee keey nteenee baateey kiyēē kiikoowaang'ta :Kiriistō kubununēēnoo, yoo kiyēyē biiko choo mā Yuutayeek kooywey Yēyiin ām kiyēē kyāāmwoochi ānkāāyēchi.

19 Kyaayey kuu nyoto kubununēē kāāmuukēywēēkaab tukuuk chēbo kwōng'uut āk chēbo Tāmirmiryēētaab Yēyiin saa-amtaate lōkōōywēk chēē kāroomēch chēbo Kiriistō kuchurta, kuchakee Yēerusālēēm ākoy Iluriko.

20 Kyāawuulyoonunēē ā-āmchinē lōkōōywēk chēē kāroomēch biiko choo kimānāāyityi :ng'ālyoontoonoo, kuuyu kimāāmāchē atēēkyi kōōto yēē kiikuisin :chiito ake,

21 kuu yoo / kikeesir kule, “Makukas :choo / kimānāākēēmwoochi ānkumākōōnkēt :choo kimanaakasee yiitiikwaa.”

22 Kiyiitēnyi :nyēē kōkērēktoo kwaak āchōō wōlēē ōmiitē.

Kichōb :Bāwulō kuruutoochi Rooma

23 Nteenee kuuyu -mēēkumiitē :wōlēē tāāmuuchē āyēyiisyēē ām yēēmōōsyēchu āk subak kuu yoo kwaamach nyi kooy kule akasaak, kāāchōb kule chaakasaak

24 yoo āmiitē chāāwēētii Sibaannya. +Machaakasaak kisich yoo ākēēytooy sōōyēētyēēchoo ām baannyuu.

25 Nteenee āmiitē raat āwēētii Yēerusālēēm wāāsārunēē biikaab Kiriistō tukun chēē āboontotē.

26 King'ērēkootiin :biikaab Maketoonnya āk chēbo Akaaya kōōruruuch beesaanik / kēēyibchi biikaab Kiriistō choo kabar :kuskuusyēēt ām Yēerusālēēm.

27 Kiyey kuu nyooto kuuyu kikiikunyōōr :biiko choo mā Yuutayeeek bērrurtaab Yēyiin kubununēē Yuutayeeek.

28 Kunyoo, yoo kāākunyōōr :bichoo beesaanichu, +māchāāmur wōloo ōmiitē yoo chāāwēētii Sibaannya.

15:20 1Kōōr. 3:10-12; 2Kōōr. 10:15-16   **15:24** Room. 1:9-13

15:25 Yēyuut. 19:21; 20:22; 24:17   **15:26** Yēyuut. 11:30; 1Kōōr. 16:1; 2Kōōr. 8:4; 9:1-2, 12; Kala. 2:10   **15:27** 1Kōōr. 9:4, 11, 14; Kala. 6:6

29 Ānkētē kule yoo kaayitu, +māāyibwook bērrurtaab Kiriistō kuyem.

30 Nteenee ii, mbo ng'eetaabiya, āsoomook ōsoowoo Yēyiin sikyaam booryēēt :tukul ām Mokoryoontēenyoo Yēesu Kiriistō āk chamateetaab Tāmirmiryēētaab Yēyiin.

31 Ōsoowoo kule /kēēsārunēēnoo Yuutayeek choo mānēyēnchi Yēyiin ām Yuuteeya. Ōsoowoo subak kule makucham :biikaab Kiriistō ām Yēērusālēēm kiyēē +māāyibchi.

32 Yoo kāyēyākiiis :ng'aleechaa, āmuuchē āchōō wōloo ōmiitē ām ng'erekweek, nto yoo kacham :Yēyiin /ankiibaybaayaa, kēēboontē keey akweek.

33 Ōnyōōru :akweek tukul kaalyeet nyēē chōōnēē wōlēē miitē :Yēyiin. Kuwuuyiit nyooto.

16

Ng'aleek chēē kii-āmiisēē :Bāwulō biiko

¹ Āboorwook cheebiya Fiibi nyēē toorētiintēēt ām kaniseetaab Keenkereeya.

² Yoo kayit, otaach ām chamateetaab Mokoryoontēēt ānkōōyēētyēēchi ām keel ake tukul nyēē māchē. Kōōkuyēētyēēchi :inee miisin biiko wōlēē wōō ānkōōkuyēētyēēchoo nkanii.

³ Ōtookwēēswoo Brisiila ānkōōsuboowoo Akiila choo kēēyēyē :tukul yiisyēētaab Kāārārookiintēēt Yēesu.

⁴ Kyaasanta :bichoo soboonwēkwaa kubo anii. Ābirchinē Yēyiin kōōnkōy kubo bichoo. Mā anii

15:30 2Kōōr. 1:11; Ēfēs. 6:19; Kolos. 4:3-4; 1Tēēs. 5:25; 2Tēēs. 3:1-2

15:31 Yēyuut. 21:11, 27-35; 23:12-15; 1Tēēs. 2:14-16 16:1 Yēyuut. 18:18; Filib. 1:1; 1Tēm. 3:8-11 16:3 Yēyuut. 18:2

nkit nteenee birchinē kōōnkōy :nkicheek biikaab Kiriistō tukul choo mā Yuutayeek.

⁵ Osubaay nkinee kaniseet nyoo sooyēē kōōng'waa ānkōōsuboowoo nkinee Bāyniitō, choorweenyuu nyoo āchāmē. Inee :nyēbo taayta kōōyēnchi Kiriistō ām yēēmēētaab Eesya.

⁶ Ōtookwēēswoo Maaryaa nyoo kyaam booryēēt nyēē wōō miisin kubo akweek

⁷ ānkōōsuboowoo tilyeenyuu Āntirōniikō ākoo Yuunnya choo / kiikēērātēēch tukul. Icheek :chēē tookunootiin ām wōlēē mii *:lēbkēēyik ānkisimkōōyēnchi :icheek Kiriistō kutāamiitē :anii mēēnān.

⁸ Ōsuboowoo Ambilyaato nyoo āchāmē ām Mokoryoontēēt,

⁹ Urbaano nyoo kēēyēētyēēchinē keyy :tukul ām yiisyēētaab Kiriistō āk nkinee choorweenyuu Sutaaku nyoo āchāmē.

¹⁰ Osubaay nkinee Ābēēlē nyoo / kikeetyem miisin / ankeechamta ām Kiriistō ankoosubaay nkicheek biikaab kaab Āriistōbuulō.

¹¹ Ōsuboowoo tilyeenyuu Ērōōtyōōn āk nkicheek biikaab kaab Naarkiis choo kiikuchamta Mokoryoontēēt.

¹² Otaakwees Turufeena āk Turufoosa choo yēyē yiisyēētaab Mokoryoontēēt miisin āk Bēērsi, choorwaanaa kiikuyēchinion Mokoryoontēēt yiisyēēt miisin.

¹³ Osubaay Ruufō, muroonoo tookunoot ām biikaab Mokoryoontēēt ānkōōtookwēēsē nkinee kaamet nyoo kicham kuyibo nkani kuu wērinyii.

14 Osubaay mbo Āsuunkiriitō, Flēkōōn, Ēērmē, Baatrooba, Eerma āk tuubchōōsyēk tukul choo boonto keyy.

15 Osubaay Filolooko, Yuulya, Nereeya ku-boonto keyy cheebkaamet ākoo Oluumba āk bi-ikaab Kiriistō tukul choo boonto keyy.

16 Otorooch keyy nyēē ōng'ērēkyinē keyy. Isubooyook ānkōōtookwēēsook :kanisoosyek ām yēēmōōsyēk tukul.

17 ! Kāāmwoowook, lēyyē akweek mbo ng'eetaabiya, ōrōōtootē bichoo bchēyootē biich ānkukērēktooy kēēltaab kaakaaseeng'woong', bichoo kwiilootē kāānēētēywēēk choo kyōōnyōōru. Osatee keyy bichoo.

18 Biiko choo yēyē kuu nyooto mēēbērē yēchinē yiisyēēt Mokoryoontēenyoo Kiriistō, nteenee tōōrtootē bichoo :moonik. Ng'aloolē ng'al chēē kāroomēch ānku ānyinyēch kōōbērbēērē kāāsōōtēywēēkaab biiko choo -mēēnkētē ng'al chēē chaang'.

19 Ang'erechaat, kuuyu kiikukas :biiko tukul wōlēē kyōōrubtooy lōkōōywēchoo kāroomēch. Kunyi, āmāchē ōboontē kiirnān kurubta keyy kiyēē karaam amoonaahte keyy rōkōs.

20 Mākōōturbuub :Yēyiintēētaab kaalyeet Kibrōkōsyoontēēt ankootartaar :akweek. Kōōbēruurook :Mokoryoontēēt Yēesu Kiriistō.

21 Isubooyook :Tēmētēwō muroonoo kēēyēyiisyēē tukwaay ānkōōsubooyook :nkicheek

tilyōōnuutēkyuu mbo Lukiiyō, Chāāsōōn ākoo Sosibaatiro.

²² (Nto anii Tērtiiyō nyi kāāsirē barwaani bo Bāwulō āsubooyook :nkaniī ām Mokoryoontēēt.)

²³ Isubooyook :nkinee Kāyō nyoo atēbunēē kanyii wōloo sooyēē :kaniseet. Isubooyook :nkinee Eraasto nyoo kōnōriintēētaab lēnkuutaab *kiriinkēēt ānkōōsubooyook :nkinee ng'eetaabiya Kwaarto.*

²⁵ Okany kiikaaste Yēyiin nyoo inee :nyēē yēyook ōkiilchē ām lōkōōywēk chēē kāroomēch chēbo Yēesu Kiriistō choo ā-āmtooy. Kiwunyootiin :lōkōōywēchooto ām kēnyiisyēk chēē chaang' choo kiikukeeyta

²⁶ ānkoo kikiikung'alaalee :siruuṭēkaab *wōōrkooyik. Nteenee / kōōkēēng'oong' ra. Kimwooy :Yēyiin nyoo bo ākookoy kule / kōōkiiboorchii lōkōōywēchu biiko tukul sukookaasee keey inee ānkukoonyit.

²⁷ Kutōrōriit :Yēyiin ākookoy kubununēē Yēesu Kiriistō. Yēyiin nkīt :nyēē ng'oom kuchurta! Kuwuuyiit nyooto.

16:21 1Kōōr. 4:17
kērēywoontēētaab 24: Kōōbēruurook :Kiriistō akweek tukul. Kuwuuyiit nyooto. **16:23** 2Tēm. 4:20 **16:25** Ēfēēs. 1:9; 3:4-5; Kolos. 1:26

* **16:23** Tinyē :siruuṭēk alake

Biibilya Nyēē Tiliil
New Testament in Sabaot (KE:spy:Sabaot)

copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Sabaot

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

Printed book ISBN 9966002030

The New Testament

in Sabaot

© 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 5 Apr 2025 from source files
dated 29 Jan 2022

c68c9dca-518f-544b-a52e-82240cf64928